yedi askı

arap şiirinin ilk parlak dönemi

ismet zeki eyuboğlu

İSMET ZEKİ EYUBOĞLU YEDİ ASKI

ADAM

Yedi Aşkı

İsmet Zeki Eyuboğlu

"El Muallakatu's Seba"

ADAM YAYINLARI
©
Anadolu Yayıncılık A.Ş.
Birinci Basım: Eylül 1985

Kapak Düzeni: Sait Maden

285.03.018.41 5.253

Yedi Askı

İsmet Zeki Eyuboğlu

Arap Şiirinin İlk Parlak Dönemi

Şiir

ADAM

Arap Şiirinin Doğuşu

Elde yazılı belge olmadığından, yazının yaygınlık kazanmadığından dolayı, Arap şiirinin hangi çağda ilk örneklerini verdiğini kesinlikle bilemiyoruz. Bu nedenle yazıya geçen, belge niteliği kazanan ilk şiirleri Arap yazınının ilk ürünleri diye benimseme gereğindeyiz. Tarih belgelerinden anlaşıldığına göre Arap insanı, bütün yaşamını ılgarla, savaşla, soygunla geçiren, yerleşik düzenden yoksun bir konar göçerdir. Günlerin akışı içinde yaşamını sürdüren bu insanların develerle, atlarla kaynaşmış bir topluluk düzeni vardı. Günlerce devenin üstünde salına salına giden Arap'ın ılgar, soygun dışında yapacak işi yoktu pek.

Uzun yolculuklar, göçler sırasında Arap devesinin üstünde durur, düşlere dalar, türküsünü söylerdi. Bu türkülere "*hida*" denir. Deveci türküsü anlamına gelen bu söz, bizim, "halk şiiri" ya da "türkü" dediğimiz yazın ürünlerini dile getirir niteliktedir. Devenin yürüyüşüne, salınışına göre kendi de salınan, türküsünü söyleyen çöl insanının güçlü belleği söylediği türkünün başkalarınca öğrenilmesini, unutulmamasını, yayılmasını sağlamada birinci etkendir. Bunu İslam dininin doğuş günlerinde peygamberin sözlerini, Kuran surelerini belleğine yerleştiren, adlarına "hafız" denen kimselerin tutumundan öğreniyoruz. Kuran yazıya geçirileceğinde halife Osman bu "hafız" topluluğundan yararlanmıştı.

İşte bu belleği güçlü çöl insanları *hida* dedikleri türkülerini böyle bellekten belleğe aktararak unutulmaktan kurtarmıştır. Bu

hida'lar konularına göre çok değişik türdedir. Kimi yiğitliği, kimi sevgiyi, kimi içkiyi, kimi çöl yaşamında geçen bir olayı konu edinir, işler. Sonraları konaklanan yerlerde bu türküler okunur, söyleşmeler, türkü söyleyip yarışmalar, karşılıklı atışmalar olurdu. Çöllerin sonsuzluğunda, tekdüzeli yaşama koşulları altında bu türküler Arap'ın tek eğlencesi, avunma aracı durumundadır. Sevgiliye içini mi dökecek, bir türkü söyler Arap, başından geçen olayı, içkinin verdiği tadı mı anlatacak iş gene türküye (hida'ya) düşer. Birisini yermek, küçümsemek, alaya almak söz konusu olunca gene türkü çıkar karşımıza. Arap'ın dili, içini açma, düşüncesini anlatma aracı türküdür. Anadolu insanının bütün acısını, sevincini, özlemini "türkü" denen ürüne dökmesi gibi. Burada türkü bir araçtır, bir dilekçedir, bir gönderme(armağan) dır, ya da bir mektuptur artık.

Anadolu insanında türkü neyse çöl Arabında da "hida" odur demek yerinde olur. İşte Arap şiirinin kaynağı bu "hida" denen türe dayanır. Onun ölçüsü de kulaktan dolmadır, çağların süzgecinden süze süze gelen, yazarak, okuyarak, dinleyerek öğrenilen bir öğedir. Bu öğe eskiçağda da, ilkçağda da vardı. Dilden dile, ağızdan ağıza aktarılıp gidiyordu. Bizim halk şiirimizin ölçüsünde olduğu gibi, bir gelenek varlığı niteliğinde sürdürülüyordu. Bu şiir türünün, şiir geleneğinin doğuşu Arap'ın yaşamına bağlıdır, belli bir çevrenin, belli bir topluluğun buluşu değildir. İran, Mısır, Hindistan, Mezopotamya, Anadolu ülkeleriyle çağlar boyunca sürüp giden komşuluklar, alışverişler tek taşıt aracı olan, uzun yolculuklara dayanan develerle sağlanıyordu. Konar göçer çöl Arabının bu ilişkilerden etkilenmesi olağandır. En kolayı vurgunu, soygunu, ılgarı bu uzun yolculuklarda yapma olanağı bulmasıdır. Hindistan, İran'dan öteberi yüklü deve sürülerini (kervan) soyan, ılgarlayan çöl Arapları o çağlarda bilinen evrenin büsbütün yabancısı değildi.İran'dan, Hindistan' dan ne geleceğini, Anadolu'ya, Mısır'a ne gideceğini, hangi yollardan geçileceğini çok iyi biliyorlardı. Bunlar çöl insanının yaşamını etkileyen, toplum anlayışını biçimlendiren, düşüncesini oluşturan öğelerdir. Araplar bunları türkülerine geçiriyor, söylüyor, dinliyor, başkalarına aktarıyorlardı. Gittiği yerde duyduğunu diline dolayan Arap bunu sırası gelince türküye geçiriyor, şiirleştiriyordu.

Arap şiirinin bu kulaktan kulağa aktarılan, aktarıldıkça biçimlenen ilk örneklerinde görülen konu değişikliği, olay çokluğu bundan dolayıdır. Başlangıçtan beri yerleşik düzende yaşayan, konar göçer olmayan topluluklarda türkü türünün pek bulunmayışı, daha çok konar göçer topluluklarda yaygın oluşu, gelişmesi yaşama düzeniyle bağlantılıdır. Durum Anadolu'da da öyledir. Halk ozanlarının çoğu konar göçerdir. Sazını eline aldığı gibi Sıvas'tan İstanbul'a değin türküsünü çığıra çığıra gelir. Başından geçenleri, gördüğü, gönül verdiği güzelleri, duygularını, izlenimlerini işler, şiirleştirir. Çöl insanı da öyle yapardı. Yerli şiirin doğmasında türkü neyse, Arap şiirinin gelişmesinde "hida" odur derken bu yaşama düzenini göz önünde tutuyoruz.

"Hida" çağların akışında düzenli, belli biçimli şiire dönüşmüş, kaynak olmuştur. Bu dönüşme, yıllar boyunca, belli bir ölçü, belli bir düzen doğurma olanağını beslemiş, toplumcu gelişme hızlandıkça konar göçer çöl insanının çevresi daralmış, belli yerleşmeler, toplanmalar, şölenler, törenler birer kesin gelenek niteliği kazanmıştır. Çöl yolculuğunda, "hida"sını devenin üstünde söyleyen konar göçer Arap bu işi belli bir yerde, bir topluluğun içinde yapma olanağına kavuşmuştur. Deve üstünde söylenen türkü oturulan yerde söylenmeye başlayınca daha derli toplu olma yoluna girmiş, daha kesin ölçüler kazanmıştır.

İnançlar, din törenleri gereği çöl insanları yılın belli günlerinde ya da aylarında ılgarı, soygunu, savaşı bırakma gereğinde kalınca büyük çaplı toplanmalar başladı. Bu toplanmalar belli aylarda, belli yerlerde, gene belli, belirli törenlerde yapılmaktaydı. Bu işler de "haram ayları" denen, savaşın, ılgarın yasaklandığı aylarda görülüyordu. Çöl insanlarının bu aylarda toplandıkları yerler de belliydi. Bu bellilik dinle bağlantılıdır.

Arap şiiri, "hida"dan bildiğimiz şiir türüne, daha doğrusu bağımsız söyleyişten bağımlı söyleyişe geçişle doğmuştur. Bunda da başlıca etken "haram ayları"nda düzenlenen toplantılardır. Bugün ilk örnekleri elimizde bulunan bu düzenli şiir türünün doğum yeri de Medine ilidir, onda yapılan yıllık toplantılar, yarışmalardır.

Yedi Askı

Arapların "*El-Muallakatu's-Seba*" dedikleri "Yedi Askı" adından da anlaşılacağı üzre yedi şiirden oluşan bir derlemedir. İslam dininin doğuşundan aşağı yukarı yetmiş yıl önce ortaya konan bu şiirlerin dokuz olduğunu söyleyenler de vardır.(1) Ancak elimizde yedi şiir bulunuyor bugün. Bunlar Arap yazınının en özlü, bir bakıma en başarılı örnekleri sayılır. Bu yedi ozandan İslam dininin doğuşunu gören, Muhammed'i tanıyan yalnız Lebid'tir. Geri kalan altı ozan İslam dininin ortaya çıkışından çok önce ölmüştür. Bu ozanlar da ölüm yıllarına göre İmriülkays, Tarafe, Hâris, Amr, Antere, Züheyr, Lebid'tir. Sonuncu ozan İslam dinini benimsedikten sonra şiir yazmayı bile bırakmıştır. Bir söylentiye göre kendisine neden şiiri bıraktığı sorulunca "Kuran varken şiir yazmanın gereği yoktur" karşılığını vermişmiş.

Yedi Askı adı sonraları Hammed-er Raviye adlı bir bilginin koyduğu addır, başlangıçta böyle bir ad yoktu. Şiirler ozanların adlarıyla anılırdı. Kâbe'nin duvarlarına bir gerdanlık gibi asıldığı söylenen bu şiirlere *Es-Samut* (inci gerdanlık) dendiğini kaynaklardan öğreniyoruz. Ancak yazın tarihinde bu şiirler *Yedi Askı* (El-Muallakatu's-Seba) adıyla tanınır.

(1) Arap yazını üzerinde araştırmalar yapan kimi Batı bilginleri *Antere* ile *Haris* yerine *Nabiga* ile *A'şa* adlı ozanları koyarlar Bkz. *Clément Huart*, Arab ve İslam Edebiyatı, s.17, çev. Cemal Sezgin. 1971.

Arap yazının ilk ürünleri sayılan bu şiirlerden önce, şiir türünde, yazılmış parçalar vardır. *Yedi Askı* Arap şiirinin ilk övgü (kaside) türünde verilmiş örnekleridir. Şiirlerin dili incelendiğinde, çok gelişmiş, incelmiş olduğu görülür. Bu gelişme, şiire uygun bir nitelik kazanma, öyle kısa süre içinde olacak iş değildir, daha eskilere giden bir geçmişi, bir geleneği vardır. Özellikle çok tutarlı, uyumlu bir biçim gösteren bu ilk örnekler Arap dilinin bütün inceliklerini, ses düzenini, söz yapısını yansıtmaktadır.

Bu şiirlerin hangi yıllarda yazıldığını kesinlikle bilemiyoruz. Ancak yılın belli aylarında Kâbe yöresinde toplanıp törenler, şölenler düzenleyen çoktanrıcı inançlara bağlı Araplar'ın yerleşik yaşama düzenine alışamadıkları, *konar göçer* bir topluluk oldukları biliniyor. Bunu, "arab" sözünün kaynağını araştırınca daha kolay anlarız. "Arab" sözü *Akad* dilinde göçebe, çölde dolaşan kimse anlamında söylenen *aribu*, ya da *arebu* kökünden türemiştir. Bugünkü Arapça'da göçebe karşılığı *bedevî* denir. *Bedevî* sözüyse çöl anlamına gelen *bâdiye*'den gelir. Kök anlamına göre *bedevî* çölde oturan demektir. Araplar ilde oturana, yerleşik düzende yaşayana il anlamına gelen *medine* sözünden dolayı *medenî* derler. Oysa *medine* sözü de Arapça'ya *Aramca il* anlamına gelen *madina* sözünden gelmiştir. Bugünkü *Medine* ilinin Arapça adı *Yesrib*'ti.

Bu söz kökleri bize birtakım ipuçları veriyor! Araplar'ın eskiden göçebe olduklarını, çöllerde yaşadıklarını, Medine ilinin Aramlar eliyle kurulduğunu, Araplar'ın oraya sonradan gelip yerleştiklerini anlıyoruz. Bu kısa bilgilerin ışığı altında Arap şiirinin de hangi kaynaklardan beslendiğini, hangi etkiler altında geliştiğini, *Yedi Askı* adıyla anılan şiirlerin hangi nedenlerle olgunlaştığını kavrarız. Şiir ne denli ilkel, ne denli yalın olursa olsun belli bir doğrultuda gelişmeyi gerektiren bir üründür, doğal bir varlık değil. Onun ortaya konması birtakım önbilgileri, gelenekleri gerektirir.(2)

(2) Bu konuda geniş bilgi için bkz. *Brockelmann*, Geschichte der arabischen Literatur, 1898-1902...

Arapça'da bulunan, komşu dillerden geçmiş sözler, Mezopotamya uluslarının inançlarını yansıtan kavramlar; *Yedi Aski* ozanlarının çoktanrıcı bir inanç düzeninde yaşamaları, kopmayan bir geleneğin izlerini taşır. Sözgelişi *Akad* dilinde *samu* Arapça'da *sema* (gök), Akad dilinde *mu* Arapça'da *mâ* (su), gene Akadça'da *ummu* Arapça'da *ümmi* (anne), Akadça *şamşu* Arapça *şems* (güneş) gibi sözler kopmayan bir dil geleneğinin ürünleridir. Bu ürünler, kendileriyle ilgili, birtakım inançları, görüşleri de birlikte taşımış, çöl insanının belleğine yerleştirmiş besbelli. Arap şiirinin, Arap düşüncesinin kaynaklarını, geçmişini araştırırken bunları bir yana atamayız, yok sayamayız.

Burada daha ilginç bir konuya değinme gereği vardır. Bugüne değin Araplar'ın kullandıkları şiir ölçüsünü (aruz'u) devenin yürüyüşünden esinlenerek ortaya koydukları ileri sürülmüştü. Oysa İ.Ö.1250 yılında, yeniden, yazıldığı bilinen *Gılgameş Destanı*'nın ölçüsü de aruz'un *recez bahri* (müstef'ilün, ya da müfteilün) denen bölümündedir.(3)

Gılgameş Destanı'nın yazıldığı, olayların geçtiği ülke ile Araplar'ın yaşadıkları bölge ortak bir uygarlığın ürünleriyle beslenmiştir. Ayrıca İ.Ö. IX.yy.da Anadolu'da yazıldığı bilinen Homeros destanlarının da belli, kesin ölçüleri vardır. Şiirin belli ölçülere göre söylenişi, düzenlenişi kimilerin ileri sürdükleri gibi Araplar'ın özel bir buluşu değildir. Daha önceden bilinen, kullanılan ölçüleri Araplar kendi dillerine, kendi ses uyumlarına uydurabilirler. Bundan dolayı "aruz" denen ölçüyü Araplar'ın devenin yürüyüşünden türettiklerini söylemek, benimsemek pek tutarlı, geçerli bir düşünce olmasa gerek. *Yedi Aski*'da görülen sağlam, oturmuş ölçü birdenbire bulunup uygulanmışa benzemiyor pek.

Yedi Aski ozanları boyuna dolaşan, güçlü bellekleriyle duyduklarını, gördüklerini uzun süre unutmayan, saklayan kimselerdir. Günümüzde bile belleğine dayanarak insanı şaşırtacak uzunlukta şiirleri okuyan "*mavval*" denen gezici halk ozanları vardır Araplar arasında.(4)

(3) Gılgameş Destanı, s.7, 1944, Ord.Prof.Landberger'in yazdığı "Giriş" bölümü.

(4) Anadolu Türkçesi'nde boş konuşmak, çene çalmak anlamına gelen "maval okumak" deyimi Arapça *Mavval* (mevval) sözünden türemiştir

Bu tür şiir söyleme geleneği eskiçağda Anadolu'da da vardı. Homeros'un böyle bir ozan olduğu söylenir. Bugün bile Anadolu'da dolaşan, saatlerce şiir söyleyen, nice okuyup yazma bilmeyen halk ozanlarımız vardır. Söyledikleri şiirler ayaklı uyaklıdır. Oysa çoğu bu ölçünün ne olduğunu bile bilmez. Bu kulaktan dolma ölçü uygulaması, çok eski bir geleneğin ürünüdür. Bu ölçüyü belli bir çağda, belli bir topluluğun bulduğu söylenemez, bir yılbaşı bulunamaz bu ölçü geleneğine. Durum *Cahiliye* çağının *konar göçer* ozanlarında da böyle olabilir. *Yedi Askı*'da yer alan şiirleri dil bakımından incelediğimizde, kullanılan sözlerin çok sınırlı, ancak çöl yaşamının bütün inceliklerini, çöl insanının bütün duygularını dile getirebilecek bir nitelikte olduğunu görürüz. O dil, şiirden başka, bir düşünce ürünü yaratmaya pek elverişli değildi. Bu da şiir dilinin, uzun bir gelenek sonucu biçimlendiğinin kanıtı olsa gerek. Nitekim saatlerce şiir düzenleyen, gözünü yumup söyleyen bir kimseye, şiir söylediği dille küçük bir dilekçe bile yazdıramazsınız, beceremez, sözleri belli bir düzyazı düzeninde sıralayamaz, şiirinde olduğu gibi. Bunu *Yedi Askı* ozanlarının yaşadıkları çağdan kalma başarılı düzyazı örneklerinin bulunmayışından anlamak kolaydır. Oysa o dönemde İran'da, Hindistan'da, Çin'de, Anadolu'da, Mısır'da, Mezopotamya'da çok gelişmiş düzyazı örnekleri elimizdedir. Batıda bütün yönleriyle olgunluğa ulaşan uygarlık ürünleri günümüze kalmıştır. Çöl insanlarının bu komşu uygarlık ışığından yararlanmayışları, bir bakıma olağandır. Onlar kendi evrenleri içine kapanmış, düşünce ürünleriyle bağlantılı alış verişler konusunda, çevreleriyle ilgilerini kesmişlerdir, ya da böyle bir ilgi kurma gereği duymamışlardır. Bu insanların, birtakım söylentiler dışında, komşu ülkelerde kimlerin yaşadığını bilmedikleri de ileri sürülebilir.

Bu içe kapalı, çevreyle bağlantısı olmayan insan topluluklarının şiiri de öyle olur besbelli. *Yedi Askı*'nın yeniliği, somutluğu da bundan dolayıdır. O, kendi içine kapalı, savaştığı, barıştığı göçebe oymaklardan başka insan tanımayan bir topluluğun düşünce ürünüdür. Onda düşler, söylentiler, gerçekle ilgisi olmayan konular bulunmaz. O toplumun dilinde düş, yaşananı uyurken görmekten öteye geçemez. Yeryüzünün birçok yerini gören, tanıyan, birçok yazı okuyan bir kimsenin düşüyle çöl

insanının düşü bambaşka nitelikte olacaktır. İşte *Yedi Askı*'da düş varlıklarının bulunmayışı, bütün olayların çok devingen bir yaşama atılımı içinde geçişi bundandır. *Yedi Askı* ozanlarından Bizans'a değin gelen İmriülkays bile şiirini önceden yazmış, çöl somutluğuna, gezdiği yerlerin izlenimlerini karıştırmamıştır.

Yedi Askı'nın elle tutulur özelliklerinden biri de övgüyle yerginin yanyana gidişidir. Ozan kendini, kendi oymağını, devesini, sevgilisini, atını överken, arayı açmadan, karşısındakini yermektedir. Yergiyle övgü dizeden dizeye geçivermekle oluyor. Sevgilinin övülüşüyle düşmanın yerilişi kimi dizelerde birlikte yürür. Ozanın övdüğü üç varlık: Sevgilisi, kılıcı, bineği. Bu binek kimi yerde deve, kimi yerde attır. Binekle sevgili bütün övgülerde yanyanadır. Bu iki varlık birbiriyle öyle kaynaşmıştır ki övülenin adı söylenmese ne olduğunu anlamak güçleşir çokluk. Bu birlik yaşamın gereğidir. Çöl insanının yaşamında at, deve, kılıç, kargı, sevgili, şarap bir bütünlük içindedir, yaşamın çatısını kuran birer ilkedir. Ata, kılıca karşı duyulan bu özlü sevgiyi sonraki çağlarda İran, Türk şiirinde buluruz. Ancak *Yedi Askı* ozanları bu konularda çok daha başarılı, çok daha somuttur, uyumludur, inandırıcıdır. Bu da şiiri dokuyan ipliklerin yaşanan olaylarla eğirilmiş olmasından dolayıdır.

Yedi Askı, Arap şiirinde bir başlangıç olduğu gibi bir biçimleniş, Arap düşüncesinin düzenleniş ürünü de sayılır. Çölde yaşayan, bütün düşünme olanaklarını çölün verdiği izlenimlere borçlu olan bir topluluğun evren anlayışı, insana bakışı da yaşadığı ortamla sınırlıdır. *Yedi Askı* ozanlarına bu açıdan bakmak, şiirlerini böyle bir anlayış düzeyince açıklamak gerekir.

İslam dininden önce Arabistan'da, özellikle Mezopotamya'da, tektanrıcı İbrani dini yaygındı. Bu tektanrıcı din İslam dininden, aşağı yukarı 2000 yıl önce doğmuştu. Gene Mezopotamya yörelerinde doğan Hıristiyan dini de İslam dininden 620 yıl öncedir. Böyle olmasına karşılık *Yedi Askı*'nın oluştuğu yörelerde yaşamış Arap toplulukları çoktanrıcı bir inanca bağlı kalarak, eski Mezopotamya dinlerini sürdürüyorlardı. Bu toplulukların ayrı ayrı tanrıları (putları), gelenekleri, görenekleri vardı. Onlar için, belli bir yerde *yerleşme* sözkonusu olamazdı. Yaşamayı sürekli göçme, dolaşma olarak anlıyorlardı. Onlara göre doğal durum obadan obaya göçmek, karşılarına çıkanlarla savaşmaktı.

Sürekli barışın ne olduğu bilinmiyordu. *Yedi Askı*'da geçen olaylardan anlaşıldığına göre iki soydaş (akraba) topluluk (kavm) bile birbiriyle savaşmaktan kaçınmıyor, geri durmuyordu. Oysa, öteki uluslarda doğal durumun savaş değil barış olduğu anlayışı çoktan yerleşme olanağı bulmuş, tutunmuş, benimsenmişti. Arap boyları böyle bir durumu bilmiyorlardı bile.

Yedi Askı'da bulunan şiirler incelendiğinde çok ilginç geleneklerle karşı karşıya gelinir:

A- Birbiriyle savaşan boylardan yenen, yendiği kimsenin kadınını, kızlarını alıyor, kendi özel nesneleri gibi kullanabiliyor.

B- Savaşta yenmek daha çok karşısındakini öldürmekle sonuçlanıyor. Kılıçla, kargıyla yapılan bu savaşlarda yenenin çok geniş yetkileri var.

C- Savaşan kimseler, kendilerini coştursun, yüreklendirsin diye, kadınlarını da savaş yerine götürüyorlar. Savaşçılar önde, kadınlar biraz arkalarda, onlara seslerini duyurabilecek bir uzaklıkta oturuyorlar.

Ç- Savaşa giden erkekler, önce kadınlarına söz veriyor, yiğitlik gösterme, yılmama, atılganlık, ılgarlama konusunda and içiyorlar.

D- Erkek için yiğitlik, sözünde durma, savaştan kaçmama, çok düşman öldürme en büyük erdem sayılıyor.

İlk bakışta bize biraz sığ gelen bu davranışların nedenlerini, kökenini araştırdığımızda birdenbire eskiçağ gelenekleri dikilir karşımıza. Sümer, Akad, Babil, Mısır uluslarında savaşı kazanan kimsenin, yendiği kişinin kadınlarını, kızlarını, bütün varını yoğunu alma yetkisi bir yasa niteliğindeydi. Yenilen bütün yetkilerinden soyuluyor, yenenin elinde bir "nesne" olarak kalıyordu. Yiğitlik, elden geldiğince çok düşman öldürmek, ılgarlamak, eskiçağ uluslarında da en büyük erdemdi, genel geçerliği vardı. Yendiği, öldürdüğü düşmanların sayısıyla övünmek, aldığı tutsakları, yaptığı ılgarları sayıp dökmek bir övünç nedeniydi, gerekliydi ayrıca. Eskiçağ gelenekleriyle ilgili bu olayları *Yedi Askı*'da somut olarak buluyoruz. Arada görülen tek ayrılık, eskiçağda savaşanların başka toplumlar, uluslar olmasıydı. Oysa Araplar'da iki yakın (akraba) boy, kardeş çocukları birbiriyle savaşıyor, birbirini öldürmekle, birbirinin kadınlarını almakla, ılgarlamakla övünüyor.

Eskiçağda olduğu gibi bu dönem Arap şiirinde de sevgi-yiğitlik ikilisi tek geçerli konudur. Şiirin özünü oluşturan bunlardır. Bu konuları *Gılgameş*'te de buluruz. Onda da baş erdem yiğitliktir, onunla atbaşı giden sevgidir.

Yedi Askı, daha önce de söylendiği gibi çok mu çok, gerçekçidir. Onu okurken Arap kadınlarının kalçalarını oynatarak salma salma yürüyüşlerini, göz süzmelerini, omuz oynatmalarını, başlarını biraz yana eğerek süzgün bakışlarını, göğüs titretişlerini görür gibi oluruz. Araplar'da elaçıklığının, düşkünlere yardım etmenin, yoksul elinden tutmanın, sevgiliye karşı bütün varını yoğunu göz kırpmadan tüketmenin birer erdem, övünülesi davranış olduğunu görürüz.

Bu şiirin örülüşünde sevgi, yiğitlik, övünme dışında dördüncü konu olarak yergi geniş bir yer tutar. Ozan sevgilisini, atını, devesini, soyunu över, övünür. Öte yandan düşmanı ne denli yiğit, başarılı olursa olsun onu yerer kıyasıya. Övüşle yeriş birbirine denk gelir dizelerde. Övünürken ne denli yükselme görülürse yerilirken de o denli alçalma görülür. Ancak bu övüşle yerişlerde de gerçekten ayrılma, aşırı abartmalar yoktur. Yaşanmış, görülmüş olaylar sözkonusudur ikisinde de. Sözgelişi Amr'ın şu dizelerinde dile gelen övünme, övme duygusu yaşanmış bir olayın öyküsüdür:

Ak girer savaşa bayraklarımız
Al çıkar kanar da kana,
Nice parlak uzun günlerimiz olmuş
Ayaklanmışız sultana karşı bile.

Ozan burada gerçek bir olayı, oymağının emire (sultana) karşı ayaklanışını dile getiriyor. Bu olayı Arap tarihinden biliyoruz açıkça. Gene bu ozan sevgilisini anlatırken şunları söylüyor:

Uzun boy, iki dolgun yanı sırtının
Ağırlık verir beline sanırsın.
Sığmaz kalçaları çadır kapısından
Deliye döndürür beni beli.
Baldırlar ya fildişi ya mermer sütun
Yürürken sesler çıkarır süstakıları.

Bu dizelerde gerçek olmayan bir anlatım yok, sevgili bütün somutluğuyla dikiliverir gözümüzün önüne.

Sevgi şiirlerinin en güçlüsü, en uyumlusunu yazdığı söylenen İmriülkays'ın şu dizelerinde yoğunlaşan sevişme duygusu olayı canlandırır gözler önünde birdenbire:

Ne kızlar, kadınlar, gebeler, emzikliler görmüşüm,
Yaşına basmış boncuklu bebeklerden ayırmışım.
Emzirirken ağlayan bebeğini yarısıyla
Gövdesinin, altımda oynardı öbür yarısı.

İmriülkays'ın çapkınlıkları, sevgililerinin çokluğu, ölümünün bile bu yüzden olduğu biliniyor. Ozan yaptığını, yaşadığını söylüyor. Bu söylenenlerin gerçekliğini de tarihten öğreniyoruz. Arap göçebelerinin yaşamını inceleyince olaylar bir bir çıkıyor karşımıza. Burada dile getirilen sevgi olayları *Yedi Askı* ozanlarından 700 yıl önce yaşamış ünlü Latin ozanı Ovidius'un başından geçenlere uymaktadır. Nerdeyse Arap ozanlarının bu Latin ozanının izinden yürüdüklerini sanası gelir insanın. Bu benzeyiş bir aktarma değil, yaşayış olanaklarının yakınlığından dolayıdır.

Arap şiiri, bir yerde, Latin şiirine öylesine yaklaşır ki okuyan kimi dizelerin Latin ozanlarından olduğu gibi aktarıldığını sanır. Özellikle evcil hayvanları anlatırken çok ilginç olur bu benzerlikler. Doğaya yönelmede, doğa olaylarını işlemede büyük ozanlar birbirine çok yaklaşır, özdeş bir duyuşla, özdeş bir dille söylerler sözlerini. *Yedi Askı* ozanlarından Lebid'in şu dizelerini okuyalım:

Yavruyu kaptıran inek sürer yerlere
Basık burnunu böğürür, dört döner otlağı
Arar böğüre böğüre yavrusunu, sarıya çalan,
Canavarlarca parçalanan beyaz yavrusunu.

Yavrusunu canavarların kapıp parçaladığı bir ineğin yaylımlarda böğüre böğüre dolanışını, yerleri koklayışını, burnunu izlere sürerek yavrusunun ardından gidişini, acıklı durumunu dile getiren bu dizeler duyguludur, dokunaklıdır. Lebid'ten en az 710 yıl önce ölmüş Latin ozanı Lucretius da böyle bir konuyu, böyle dokunaklı bir dille geçirmiş şiirine:

Çokluk boğazlanır bir danacık
Günlük kokulu sunakta can çekişir
Akar oluk oluk al kanı göğsünden
Dolaşır boynu bükük anası yeşil ovaları
Seçer ayak izlerini toprakta
Arar durur yazıyı çepeçevre
Yiten yavrumu görebilir miyim diye.
Doldurur inlemelerle bütün yeşil yaylımı
Döner yeniden ahıra
Yavrunun özlemiyle yana yana

Aradan geçen çağlar, ozanların doğaya, doğa olaylarına bakışını, onları şiire geçirirken yüreklerinde yoğunlaşan duyguları değiştirmemiş. Doğa ozanları birbirine yaklaştırıyor. Bu duygu birliğini bütün gerçekçi, doğaya yönelik ozanlarda buluruz. Eski Mısır şiirini incelediğimizde, gene, bu gerçekle, bu ozanlar arasında beliren duygu birliğiyle karşılaşırız.

Lebid'in çağdaşı bir Japon ozanının, imparator Jomei'nin duyguları da eş doğrultuda, doğaya yönelik biçimde şiirleşir:

Bağırır durur akşam oldu mu
Ogura dağının erkek geyiği
Sesi soluğu kesilir nedense
Çıkmaz olur geceleri
Uyur da ondan mı acaba?

Bu doğa sevgisi, olayları yaşanmış biçimleriyle şiire geçirme eğilimi ozanlara çağlarını aşma, geleceğe kalma gücü kazandırıyor. Ozan sevgilisine hangi tutkularla bağlanmış, dizelerine geçirmişse doğa karşısında da öyle yapıyor, tutumu değişmiyor.

Gideyim diyordu gitti *Esma*
Bıktırır insanı nice kalanlar oysa
Gideyim diyordu gitti sonra
Bilmem ne gün buluşuruz bir daha.

Haris'in bu dizelerini çağımızın gerçekçi ozanlarında bulmak kolaydır. Sözgelişi Oktay Rifat'ın bir ayrılışı dile getiren "Yolcu" su:

Hiç aklına gelmedi mi
Sabah sabah gideceğim
Önce kamyon sonra tren
Susurluk yolundan
Ve bakışım akşam vakti ağlamaklı
İki yandan akan ağaçlara.

Diller, evrenler, çağlar ayrı ayrı, ancak duygular birdir burada verilen örneklerde. Şiiri ayakta tutan, ölümsüzleştiren de bu eskimeyen, günü geçmeyen duygu birliğidir.

Deduğum türkileri
Mendilciğune bağla
Tenha tenha yerlerde
Çöz olari da ağla.

Bu Karadeniz türküsünde şiirleşen bir ayrılık, bir özlem vardır. Başarılı, ölümsüz olmanın tadına varan ozanla halk bir yerde birleşiveriyor işte. Arap şiirinin özelliği de burdadır. Ozan yaşadığını, başından geçenleri anlatıyor, yaşadığı çağda geniş bir okuyucu topluluğu olmadığını biliyor. Yazdığı şiiri bir şölende, bir dernekte okuyor. Orada toplananların bildikleri, duydukları olayları dile getiriyor. Anlatış gücü, olayların somutluğu, yaşanmışlığı karşısında dinleyiciler oylarını kullanıyorlar. Seçilen, beğenilen şiir Kâbe'nin duvarına asılıyor. Bu şiirleri okuduğumuzda olayları yaşar gibi oluyoruz. O şiirleri günümüze değin getiren de bu özelliktir.

Cahiliye çağının daha birçok ozanı vardı, yarışmalarda başarı kazanamadıklarından günümüze kalmadılar, kalanlar varsa da adlarını bilmiyoruz, ünleri bize değin gelmedi, bir kıyıda sessizliğe gömüldüler. Günümüze kalan bu yedi şiir, o çağ insanlarının beğencini, sevincini dile getiriyor. Bu şiirlerin okunduğu yıllık törenlerin, şölenlerin birer din, inanç gereği düzenlendiği biliniyor. Oysa şiirlerde inançlarla ilgili dizeler yoktur. Yalnız birkaç yerde tapılan putların adı geçer. Ozan onların ne olduğunu, nasıl olduğunu, onlara nasıl adaklar sunmak, tapınmak gerektiğini, sözün kısası dinle ilgili eylemlerin, işlemlerin neler olduğunu anmaz bile. Buna karşılık İslam dini bu şiirleri kesinlikle

yasaklamış, Kuran ozanların büyücü, cinci türünden kimseler olduklarını, onlara inanmamanın gerektiğini söylemiştir.

Yedi Askı'nın içerdiği şiir gerçeğini İslamlık'tan sonra gelişen Arap şiirinde, İran, Türk şiirinde bulamıyoruz. İslam dininin etkisiyle birdenbire şiirin ayakları yerden kesilir, soyut kavramlardan oluşan, gerçekle bağlantısız bir ürüne dönüşür. Bu tutumu benimsemeyen ozanların çoğu küçümsenir, yerilir. Ancak, ne denli yerilirse yerilsin, Arap şiirinin bu ilk ürünleri olmadan Arap yazınını, Arap düşüncesini anlama olanağı yoktur.

Yedi Askı'da övmenin, övünmenin başarılarla, yiğitliklerle biçimlendiğini, konunun yiğitlik üzerinde yoğunlaştığını söyledikten sonra yermenin hangi doğrultuda yürüdüğünü anlamak kolaydır. Ozan yiğitliğin karşısına yerici bir öğe olarak korkaklığı koyar. Savaştan kaçmak, karşısındakine boyun eğmek, ölümden korkmak, tutsak olmak, yenilmek karşısındakini yermeye yeter de artar bile. Yiğitlik soyluluğun, korkaklık soysuzluğun ürünüdür Arap ozanının dilinde. Yiğit düşman yenilse bile ozan gerçeği söylemekten çekinmez, yenilenin yiğitçe yenildiğini de söyler. Ancak, eskiden yiğit de olsa, savaştan kaçar, düşmandan korkarsa yerilir, yerin dibine sokulur.

Bu şiirlerde ilginç bir yan daha vardır. O da şiire giren hayvanların belli, sayılı oluşudur. Bunlar da at, deve, devekuşu, yabanöküzü, yabanineği, geyik, keçi, yabaneşeği, kurt gibilerdir.

İçki türlü türlü övgülerle sunulan şaraptır. Günün her saatında içilen şarabın sağladığı coşkunluk izlerini şiirde bulmak kolaydır. Genellikle şarabın erkeklerce yapılıp sunulduğu bilinir. Oysa Araplar'da şarabı sunan çokluk kadındır. Bunu Amr'ın şu dizelerinden öğreniyoruz:

Uyan ey kadın sun doluyu
Bitsin Ender'in şarabı kalmasın
Biraz da sıcak su kat
Şöyle kızarsın daha.
İşten güçten eder insanı bu şarap
Dağıtır bütün acıyı üzüntüyü
Görürsün elisıkıların bile
İçince ne cömert olduğunu...

Ey *Ümmü Amr* atlatıyorsun bizi
Sağdan verirken soldan başladın...

İran, Türk şiirinde içki sunan kadın bilinmez. İslamlık'tan sonraki Arap şiirinde de böyledir durum. Bundan da İslamlık'tan önce Araplar'da kadınların örtünme, erkeklerden kesinlikle kaçınma gereğinde olmadıkları, toplantılara, şölenlere birlikte katıldıkları anlaşılıyor.

Cahiliye çağı ozanının gözünde en büyük utanç öğesi şuna buna elaçmak, yardım dilemektir, yiyecek içecek istemektir. Antere'nin dizelerinde görürüz bunu:

Açlıktan belime yapışsa karnım
Elaçmam aç yatar aç kalkarım.

Ne varsa veririm elde avuçta
İçince, kara çaldırmam yüzümün akına
Elim açıktır ayıldığımda bile...

Bu dizelerle sultanlardan dilenmeyi iş edinen, Divan'larını sultanlara övgülerle doldurup çıkar sağlayan, "caize" isteyen İslam ozanlarının övgülerini (kasidelerini) karşılaştırdıkça çöl insanının nasıl bir yaşama anlayışı içinde olduğunu çok kolay anlarız. Bu çöl şiirinin izlerini İslamlık'tan sonra gelişen Arap şiirinin eski geleneklere, eski inançlara bağlı ozanlarında da buluruz az çok. Ancak o ozanlar da "şeriat"a aykırı davrandıkları gerekçesiyle çok ağır suçlamalara uğramış, kimi yerinden yurdundan olmuştur. Bunlar arasında eski şiir geleneğine bağlılığıyla ün salan Ebu Nuvas (VIII.yy.) en ünlüsüdür. Bu şiir geleneği pek uzun sürmemiş, özellikle övgücü ozanların toplandıkları, saray yörelerinde tutunma olanağı bulamamıştır.

İslam dininin ağır bastığı, din kurallarının egemen olduğu dönemlerde, gelişme olanağı bulamayan, bulsa bile çok dar bir çevrede kalan bu şiir görüşü, bu içkiye, sevgiliye, güzele yönelik anlayış İran, Anadolu gibi komşu ülkelerde etkisini sürdürdü. Şii inançlarına bağlı İran'da içkinin yasaklanmayışı, değişik kuruluşların (tarikatların) geliştiği Anadolu'da "şeriat"ın kimi çevrelerde gücünü gösteremeyişi yüzünden şaraba, güzele yazılan övgüler

geniş bir ilgi gördü. *Yedi Askı* ozanlarının etkisi bu konuda açıktır. Sözgelişi Nef'i'yi ince bir dille yeren çağdaşlarından biri

Sözleri Seba-yi Muallaka'dır
İmriülkays kendidir kâfir

diyerek bir yandan Nefi'nin şiirdeki gücünü, bir yandan da İmriülkays gibi Müslüman olmadığını söylüyor. Bu, bize *Yedi Askı* ozanlarının XVII.yy Divan ozanlarınca bilindiğini, okunduğunu gösterir. Şiirinin, İmriülkays'ın şiirine benzediğini söyleyerek övünen Divan ozanları vardır.

Yedi Askı yalnız şiir türünün incelenmesinde değil, Arap dilinin yapısı, gelişimi üzerinde çalışan bilginlerce de ele alınmış, geniş çalışmalara, araştırmalara konu olmuştur. Bizim yurdumuzda bu konuda bilim anlayışına dayalı, aydınlatıcı çalışma yapılmamıştır. Ancak bir iki özel çeviri denemesi olmuş, şiirin yapısı, nitelikleri, doğuş yöresi ele alınmamış. Bunda da Osmanlı toplumunun bağlı bulunduğu "şeriat"ın etkisi önemlidir. Gerçekçi bir şiirin nasıl geliştiğini, yaşamla şiir arasındaki bağlantının hangi koşullar altında oluştuğunu, komşu ülkelerde ilkel sayılan şiirin ne gibi bir yapı düzeni taşıdığını anlamak için *Yedi Askı* üzerinde durmanın, bu konuda çalışanlara, yararlı olacağı açıktır. Bu çöl şiiri bizim halk şiirimizi andırır bir yerde. Köroğlu'nun atı, kılıcı, kalkanı, kargısı, Karacaoğlan'ın sevgilileri karşısındaki tutumunu *Yedi Askı* ozanlarında da buluruz. Değişen yalnız yerle adlardır, insan duyguları, yaşam karşısında ki esinlenmeler, tutkular, özlemler değişmez. Küçük bir değişiklik Köroğlu'yu Züheyr, Karacaoğlan'ı İmriülkays olarak gösterebilir bize.

Bu çeviriyi Ord.Prof.Şerefeddin Yaltkaya'nın "Yedi Askı, 1943, İstanbul" yayımındaki Arapça metinden yaptım, onun çevirisinden yararlandım. Burada adını saygıyla anarım. Şiirleri onun yaptığı sıraya göre değil, ozanların yaşam yıllarını göz önünde tutarak düzenledim.

I
İmriülkays
(520-565)

Yemen, Hadramut ülkelerini yöneten Kinde emirlerinden Hâris oğlu Hucr'un oğlu olan İmriülkays 520'de Necit'te doğdu. Erken yaşta şiir söylemeye başlayan İmriülkays'ı babası emirlere şiir yazmak yakışmadığını ileri sürerek yanından uzaklaştırdı. Dayısı Mühelhil şiiri seven bir kimse olduğundan yeğenini yanına aldı, yetişmesine yardımcı oldu. O çağlarda Arap oymaklarında soylu kimselerin şiirle uğraşması, özellikle emir çocuklarının şiire ilgi duyması utanılacak, yakışıksız bir olay sayılırdı. İmriülkays dayısının yanında bulunduğu sürece kendisi gibi şiir söyleyen arkadaşlar edinmiş, onlarla gezilere katılmış, toplantılar, şiirli söyleşmeler düzenlemiştir. Avlanmak, şarap içip eğlenmek, güzel sesli cariyelerin okudukları şiirleri dinlemek, gününü gün etmek, yaşamın tadını çıkarmak gibi işlerden başka kaygısı, uğraşı olmayan genç İmriülkays'ın şiir gücünü, ozanlık yeteneğini bu toplantıların geliştirdiği bellidir. İlk şiirlerini bu eğlenceli yaşama ortamında söyleyen ozanın, beklenmedik bir dönemde, babasının öldürülmesi üzerine emir olduğu, oymağın yönetimini eline aldığı görülür. Babasının öldürüldüğünü duyunca en az yüz kişi öldürmeden, yüz kişiyi de tutsak etmeden kılıcı elinden bırakmayacağı üzerine and içtiği söylenir. Bir süre sonra bu andı yerine getirerek babasının öcünü aldığını tarihten öğreniyoruz. Ancak, düşman oymaklar yeniden ona karşı birleşmiş, yapılan bir savaşta İmriülkays'ın ordusu gerileyince Bizans İmparatoru Justinianus'a (483-565) başvurduğu, Bizans'a gelerek onunla

konuştuğu söylenir. Onun ardından İstanbul'a gelen düşmanı Tamah İmparator'a İmriülkays'ın çok çapkın bir ozan olduğunu, İmparator'un kızını bile baştan çıkardığını söylemiş. Bunun üzerine İmparator da ona zehirli bir giysi bağışlamış, bu giysiyi giyen ozan Ankara yakınlarında ölmüş (565).

İmriülkays'ın, İmparator'un kızı ile ilgili şiirler söylediği kesinlikle bilinmiyor. Ancak bütün yaşamı boyunca sayısız sevgililer edindiği, onlarla günler geçirdiği biliniyor. Onun şiirinde görülen derin sevgi izlenimleri, aşırı tutkular, güçlü söyleyiş, sevgilileriyle yaptıklarını olduğu gibi anlatan deyiş biçimi yaşamının izlenimlerini dile getirir. Ozan yapıtlarında öylesine açık konuşur ki sevgililerin adlarını açıklamaktan, seviştikleri yerleri söylemekten kaçınmaz. Şiirindeki etkinliğin nedenlerinden biri budur.

Analım, ağlayalım, sevgiliyi, yurdunu,
Durun Sıkıllıva'da Dahul'den
Havmel'e, Tudıh'tan Mikrat'a uzayan yerde.(1)
Ordadır güney yellerinin kumlarla örtüp
Kuzey yellerinin açtığı izler.
O kırlarda, o sulak yaylımlardadır daha
Karabiber gibi gübreleri ak geyiklerin.
Arkadaşlar bağlarken yüklerini ben ağlardım
Dikenler arasında, durdurur da bineklerini
Ağlama, kendine gel derdi bana yoldaşlarım.
Ağlamaktır ilacım, var mı başka bir yer
Ağlayıp inleyecek, bu silik izler üzerinde,
Eski sevgililer yolunda, Mesel dağında(2)
Ümmülveyris'e, komşusu Ümmürrebab'a?(3)
Şöyle bir kalkınca o çifte sevgili, karanfil
Gibi misk kokuları gelirdi rüzgârla.
Öyle boşanmıştı ki gözyaşlarım göğsüme
Islanmış kılıcının sırımı bile.
Ne güzel, ne mutlu günlerini gördün onların
Hele ne gündü Dareti Cülcül'de geçen.(4)

O gün kurban etmiştim kızlara bineğimi,
Ne güzelmiş eşyaını develerine yükleyişleri.
Birbirine sunardı kızarmış etinden kızlar,
İpek gibi bembeyaz top top yağları devemin.
O gün ben de binmiştim Uneyze'nin mahferine(5)
Uslu durmadım yanında, çıkıştı, iner yürürüm,
Yapma, yaraladın devemi, in İmriülkays, dedi, bana.
Eğilmişti mahfe bizimle bir yana.
Sür, bırak yularını devenin, dedim, kovma beni
Toplayım o güzelim yemişlerini.
Ne kızlar, kadınlar, gebeler, emzikliler görmüşüm,
Yaşına basmış boncuklu bebeklerden ayırmışım.
Emzirirken ağlayan bebeğini yarısıyla
Gövdesinin, altımda oynardı öbür yarısı.
Bir gün yakındı yüksekçe bir tepede,
İlgim kalmamış artık seninle, dedi, boşuna.
Ey Fatıma, gel etme, bu nazı bırak
Güzellikle ayrılalım ayrılacaksak.
Bir yanım, bir davranışım varsa sevmediğin
Çıkar gönlümü gönlünden, at.
Ölürüm aşkınla sanma senin
İşlemez içime pek, aldanma, yıkmaz beni.
Gözlerin vurur gibidir kirpiğinin
İki okuyla yaralı gönlümü besbelli.
Ben, nice kadınların tadına bakmışım
Kimsenin bilmediği, giremediği bir çadırda.
Beni öldürmeye can atan gözcüler arasından
Geçip varmışım onların yanına.
Tam da göğün ortasındaydı Ülker o sıra
Bir kadın belindeki süslü kuşak gibi.
Bir gömlek giymiş inceden, uyur görünürdü
Ona gittiğim gece, beklermiş beni demek.
Vallahi kurtuluş yok, dedi, senden
Geçeceğe de benzemiyor azgınlığın hani.
Çıkardım dışarı, sürüyordu kumda eteklerini
Tiftik harmaniyenin, silmek için izlerini.
Çıkmıştık oymağın dışına
Geçince ardarda dizili kum tepelerini

El attım yanlara dökülü saçlarına, çektim,
Eğildi, sokuldu bana o ince belli, tombul bacaklı.
Bembeyaz ten, et de yumuşacık, üstelik sıkı,
Karın düzgün, gerdan, göğüs pırıl pırıl.
Yok, tatlı bir sarıya çalar teni, ak değil,
El değmemiş inciler gibidir sedefte.
Kaçınır benden, görünürdü gülerken inci dişleri
Bakardı çevreye yavrulu Vecre ceylanı gibi.(6)
Ak geyik boynuna benzerdi boynu,
Ancak öyle uzun, süssüz de değildi yaaa.
Ne süstür arkasında siyah saçları,
Salkım salkım hurmalar gibi buram buram
İç içe, önden topuz, arkadan akardı
Örgü örgü kimi de dağınık tel tel
Hem yumuşak, hem ince bir de güzelim bel,
Hurma fidanı bacaklar boğumlu, dolgun, sıkı.
Uyumuş kuşluğa dek, yatağında misk tanecikleri,(7)
Uyur kuşlukta da kuşak sarınmadan.
İshil dalma, Zaybi'nin ak kum kurduna(8)
Benzer güzelim yumuşacık parmakları.
Bir rahip ışıldağıdır yüzü pırıl pırıl
Aydınlatır çevresini boyuna.
Olgunluk çağındadır o güzel, micvel giyen(9)
Kadınlarla dir giyen kızlar arasında.(10)
Geçmiş delikanlı çağım artık
Yaşlanmışım, oysa gönül geçmiyor senden.
Teptim nicelerin öğütlerini, yüz çevirdim,
Ne onların sözü gelir aklıma ne senden geçmek.
Deniz dalgaları gibi kara geceler
Çökmüş üstüme, acılar, üzüntüler yüklü.
Dedim, genişleyen, daralan,
Uzayan, kısalan, yayılan geceye:
Açıl ey uzun gece, doğsun gün
Oysa sabah da senden uğurlu değil.
Ne gecesin sen bağlanmış yıldızların
Kat kat urganlarla Yezbül dağına sanki.
Kımıldamasın diye Ülker yıldızı
Keten iplerle sımsıkı bağlanmış kayalara.

Nicelerine yardım etmiş, saygı göstermiş
Ellerinden tutmuşum, iyilikler dilemişim.
Ayr'ın yerleri gibi ne çorak oylumlar(11)
Geçtim, aç kurtlar uluşurdu ağlaşan kumarbaz
Çocukları gibi. Dedim uluyan kurda:
Elim boş benim de senin gibi, doyunuruz,
Buluruz yiyecek bir şey, böyle yaşar
Yolumuzda gidenler, yetinir azla.
Daha kuşlar uçuşmadan sabahları, tüysüz
Güçlü atımla avlanır, vururum yabanları.
Bilir atım yerine göre atılmayı, çekilmeyi,
Hızlıdır yüksekten inen sel gibi, güçlüdür.
Kayar dolgun sağrıları üstünde doratının
Bir kayadan yağmur dökülürcene palanı.
Coşar, koşar birden ökçelenince karnı,
Kaynayan bir kazan gibi fokurdar göğsü.
Tozu dumana katan, yüzer gibi koşan atlar
Yorulur da yorulmaz güçlenir, hızlanır atım.
Uçar ağır binicilerin giysileri, yeğnik çocuk
Duramaz, kayar atının üstünden koşarken.
Ses verir bir çocuğun ipli fırfırı gibi,
Öylesine hızlı gider, kolay mı kolay.
Geyik böğürlü, deve bacaklı
Kurt koşuşlu, tilki yavrusu sıçrayışlı.
Tepeden tırnağa güzel, güçlü, örter düzgün
Kuyruğuyla bakınca dolgun bacak aralarını.
Sırtı düz, kaskatı taşa benzer karpuz
Çiğitlerinin, kokulu nesnelerin dövüldüğü.
Saldırıp göğüslemiş av sürüsünün öncülerini
Kınalı, taranmış sakala dönmüş kanlı yelesi.
Birden çıktı karşıma bir sürü yaban sığırı
Devar'ı dolaşan kızlar gibi toplanmış dişileri.(12)
Dağıldı birden dişiler, bir kızın boynundan
Düşen, süslü boncuklu, gerdanlık gibi.
Yetiştim sürünün öncülerine,
Bir yere toplanmıştı kaçamayanlar.
Terlemeden, yorulmadan atım bir atılışta
Ulaştırdı beni sürünün yanına.

Dilinmiş, doğranmış etler, pişmiş
Kimi tencerede, kimi küllü korlar üstünde.
Doyulmaz bu ata bakmaya, görülmez güzellikleri
Bütün, yalnız hayran olur kalır insan.
Eyerli, gemli, dört ayak üstünde durur
Karşımda, yanımdan ayırınam onu.
Görüyor musun şu taca benzeyen yüksek
Bulutun parlayışını, sana gösterdiğim?
Aydınlatır çevreyi onun ışığı bir rahibin
Fitilli zeytinyağı lambası gibi.
Bekledim yoldaşlarımla Daric'le Uzeyb
Arasında yağmur yağsın diye bir süre.
Sağdan yağar Katan, soldan yağar
Sıttar'dan Yezbül'e dek yerleri sular.(13)
Yağmur yağıyor Kuteyfe'ye bir buluttan
Sökülüyor, sürükleniyor ağaçlar tepe taklak.(14)
Kaçırmış Kanan'a düşen serpintileri bile
Çevrenin bütün yabankeçilerini.
Kırılmamış bir hurma dalı komamış Teyma'da
Taştan, kerpiçten yapılar kalmış yalnız ayakta. (15)
İri yağmur damlalarından Sebir dağı devetüyü
Çizgili aba giyen bir şeyhe benzemiş.(16)
Müceymir tepesi sularla çerçöpten
Bir kirmene döndü şimdi.
Renk renk çiçekler açmış Gabiyt ovasında
Yemenli bir çerçinin sattığı dokumalar gibi.(17)
Biberli şarap içmişçesine cıvıl cıvıl ötüşüyordu
Erkenden ovada çobanaldatan kuşları,
Adasoğanı köklerine dönmüş geceden
Sulara karışan yaban leşleri....

II
Tarafe
(539-564)

Tarafe, *Yedi Askı* ozanlarının en genci, en güçlüsü, ünü Araplar arasında en yaygını, etkisi en uzun sürenidir. 539'da doğmuş 564'te öldürülmüştür. Bu kısa yaşamına karşılık şiirdeki gücü, söyleyişindeki özellik onun Arap ozanlarının en büyükleri arasında anılmasına yetmiştir. Tarafe'nin öldürülmesini emir Amr'ın düzenlediği bir toplantıda geçen bir olaya bağlarlar. Çok genç yaşta şiirleriyle ün sağlayan Tarafe'yi hükümdar sarayında düzenlenen içki şölenine çağırır. Tarafe bir yakını, kimine göre dayısı, ile toplantıya katılır, içilip coşulduğu bir sırada hükümdarın güzel kızkardeşi şöyle bir görünür, Tarafe de ona anlamlı anlamlı bakar, sonra güzel bir ikilik (beyit) okur. Buna aşırı ölçüde kızan hükümdar ozana dik dik bakmakla yetinir, ozan aldırmaz bile. Başka bir toplantıda, bu olayın etkisi altında kaldığından olsa gerek, hükümdarı yerici nitelikte şiirler söyler. Emir Amr düşünür taşınır, ozanı açıkça öldürtmekten çekinir. Bunun üzerine bir mektup Tarafe'nin dayısına, bir mektup da kendisine verir Bahreyn emirine gönderir. Yolda mektuptan kuşkulanan dayısı mektubu açar, emirin bu mektubu getireni öldürmesini Bahreyn emirine yazdığını anlayınca mektubu yırtar, kaçar. Tarafe korkmaz, kuşkulanmaz, mektubu açmadan emire götürür. Mektubu okuyan emir Tarafe'yi ellerini, ayaklarını keserek diri diri gömmüştür.

Tarafe'nin şiirinde başlıca konu sevgi, yaşamın tadını çıkarmak, ölmeden gerekeni yapmak, gözü arkada kalarak ölmemek-

tir. Çok genç yaşta öldürülmesine karşılık dili, şiir söyleyişi, derin duyuşu, coşkunluğu, şiirde sağladığı belirgin uyum bütün açıklığıyla gösterir kendini. Savaşları, yiğitliklerini, devesini anlatırken bile bir gönül insanı olduğunu, yaşarken sevip sevilmenin gerektiğini, bunun için yaşamanın anlam taşıdığını sezdirir okuyucuya. Güzel sevmek, içip eğlenmek, avlanmak onun şiirinde değişmeyen birer öğedir. Ölümünden sonra etkisi, ünü daha da yayılmış, yaşamın tadını çıkarmayı seven birçok Arap ozanına, bu alanda öncü olmuştur.

Sehmed'te Havle'nin toztoprak olmuş(18)
Evinden izler, bir elin dövmeleri gibi.
Hail, Dumey dedikleri bahçede
Ağladım sabahlara dek, ağlattım.(19)
Durdurmuş yoldaşlarım develerini:
"Kendine gel, dayan, üzülme" dediler bana.
Giderken Halik oymağından olan sevgilim
Kayıklar bağlı gemiler gibi dizili
Develer, Adevlâ'nın, Bin Yamin'in
Bir düz, bir kıvrık giden gemileri gibi.(20)
O gemiler yarardı suda dalgaları
Mufayıl'ın toprağı yarışı gibi.(21)
Bir geyik yavrusu vardı onlarla, sürmeli,
Bir inci, bir zebercet çifte gerdanlıklı.
Yavrusuz otlağa giden, misvak yiyen, dallar,
Yapraklar arasında saklanan bir ceylan.
Bir papatyadır esmer dudaklarının gülüşü,
Nemli kumlar üzerinde düz, beyaz.
Güneş sulamış onun dişlerini,
Dişetleri dövmeli, düzgün.(22)
Güneşle donanmış yüzü sevgilimin,
Öyle parlak, öyle güzel mi güzel.
Kuru, dayanıklı dişi devemle
Gezer dağıtırım üzüntümü ben de.
Tabut tahtasınca sağlam, sürçmez, sekmez

Devemi sürerim kilim gibi yolda değnekle.
Seğirtir, erkekçe güçlü devem,
Erkeğinin önünde koşan dişi devekuşu gibi,
Yarışır hızlı ak develerle, sapmaz
Önayağının izine basar arkaayağı.
Bol sulak yerlerde otlamıştır o da,
Baharda sütü kesik develerin otladığı.
Bakar çoban sesinin geldiği yöne,
Sıkar kuyruğunu kızıl deve aşmasın diye.
Beyazdır, gür tüylüdür kuyruğu
Benzer bir ak kerkenez kanadına.
Bir terkide durana, bir de kurumuş
Memesine vurur kuyruğunu.(23)
Dolgun, etli uylukları
Andırır bir köşkün iki kapısını.
Sıktır belkemiğinin güçlü omurları
Yay gibi kaburgalar, boyun omurları sıkı.
Yabanöküzünün kiraz gölgesinde
Eştiği çukurlar gibi kasıklar, kemikler yay.
Benzer ayrık dirsekleri giderken
İki kova taşıyan bir insanın yürüyüşüne.
Bir Romalının andiçerek yaptığı
Taşköprü gibi dayanıklıdır devem.(24)
Kızıla çalar beyaz çenealtı kılları,
Sırt güçlü, ard adımlar seyrek, omuzlarla denk.
Halat gibi önayaklar, sağa eğik göğsünde,
Tuğla örgüzü bazular böğründe dışlak,
Eğilir yana, coşar, koşar atıla atıla
Baş iri, omuzlarla yüksek sırtı uyumlu.
Bir kayadan dökülen su çizgileri
İki yanda örme sırımların izleri.
Bir gömleğin üçgen iliklenişi gibi
İlmiklenir bağlanınca sırımlar.
Yükselir boynu, benzer
Dicle'de buzinin dümenine.(25)
Bir eğenin keskin dişleri
Örs gibi başının sivri tepesi.
Yanağı bembeyaz Şam kâğıdı,

Dudaklar düz, yumuşak Yemen köselesi,
Baş kemikleri kayamsı, durgun yağmur suyu
Gözler iki aynadır kovuklarında.
Toz tutmayan gözleri benzer, korkan
Bir yabanineğinin sürmeli gözlerine.
En ince sesleri duyar kulakları geceleyin,
Kavrar olduğu gibi gür sesleri de.
Mızrak ucu kulaklar, ancak
Havmel'in yabanöküzlerinde var.
Çarpar yumuşak yüreği kuşkudan boyuna
Enli taşlar arasında külünk gibi, güçlü.
Eyerkaşına değin kaldırırım başını,
Yüzer erkek devekuşu gibi dilersem.
Koşturmam, irtersem kırbaçlar,
Korkutur, koşturur, hızlandırırım.
Yarıktır üstdudağı, burun direği delik,
Eğen başını yere, hızlanır böyle.....
Bir kurtarabilsem seni de, kendimi de,
Dediğinde dönmedim yolumdan,
Soluğu kesilmişti yoldaşımın,
Ölümle yüzyüze gelmişti sanki.
Yiğit kimdir denince oymağımda
Anlarım benden söz edilir, güçlenirim,
Kırbaçlarım, koşar dörtnala devem,
Ilgımlı, çakıllı topraklar üzerinde.
Beyin önünde etek sürüyüp oynayan kız gibi
Koşarken salınır iki yana, sürür kuyruğunu....
Bayırda, tepede ev kurmam ben, cimri değilim,
Koşarım gerekince oymağımın yardımına.
Oymağın toplantılarında bulursun beni
Avlarsan meyhanede avlarsın ancak.
Gelirsen bir sana sunar bir de ben çekerim,
Dilersen kendinden içersin sabah dolusunu.
Toplanır da dağılmış oymak konuşurlarsa
Soydan soptan, en yücesi ben'im içlerinde.
Parlar yıldızlayın içenler benimle, gelir
Yanımıza uzun gömlekli, sarı entarili şarkıcı kız,
Geniştir yeni, yakası, sık sıkıştır,

Yumuşaktır, aktır görünen yerleri giysiden.
Bir türkü söyle denince bakar önüne,
Sonra başlar yavaştan
Benzer içli, dokunaklı sesi ölen
Çocuğuna ağlayan bir ananın sesine...
İçtim, eğlendim, satıp savdım gönlümce
Ne varsa kazandığım, ne kalmışsa babadan.
Bırakıp gitmiş beni bütün yakınlarım
Katran sürülmüş uyuz bir deve gibi.
Unutmamış eltuttuğum yoksullar gene,
Deriden büyük çadırlarda oturanlar.
Ey bana savaşına, içip eğlenme diyen
Elimde mi benim sonsuzca yaşamam?
Gücün yetmez ölümden kurtarmaya beni
İçip eğleneyim ölünceye değin, bırak.
Aldırmazdım bana hastayken üzülenlere,
Umut kesenlere, olmasa gençliğin üç tadı:
Biri; su katılınca köpüren şarap;
İçme diyenlere bütün gücümle karşı durmak.
İkincisi; susamış kurt gibi koşmak
Yay bacaklı atımla yoksulların yardımına.
Üçüncüsü; sevilesi yağmurlu, bulutlu günde
Güzel bir kadınla yaşamak direkli çadırda.
Uşer'in, Hırva'nın budanmış dallarına(26)
Takılmış gibi durur halhalları, kolçakları.
İçip gönlümce çıkarayım tadını yaşamın,
Bırak sağlığında kansın baykuşum içmeğe.(27)
Özgür kişiyim ben şarabın tadına varan
Görürsün ölünce kimmiş susuz kalan.
Birdir gözümde benim yemez içmezle
Har vurup harman savuranın mezarı.
Düz taşlar konmuş birer toprak yığını
Görürsün üzerinde ikisinin de..
Görüyorum seçkin kimseleri seçer ölüm,
En iyi malı gider cimrilerin de.
Görüyorum azalan bir gömüdür her gece
Yaşam, tükenecek günlerin eksilttiği.
Andolsun ömrüne, ölümden uzak bir genç

Otlayan hayvan gibidir ipi sahibinin elinde.
Dilediği gün çeker onu kendine ölüm
Onunla yedilir durur ipine bağlanan.
Bilmem neden kaçar benden
Yaklaştıkça amcamoğlu Malik'e ben.
Durmadan kınar beni bilmem neden,
Ubeydoğlu Kart da öyle kınardı oymakta.(28)
Boşa çıkmış bütün umduğum iyilikler,
Bir ölüyle gömmüşüz onları.
Bilmiyorum neden kınadığı bilmiyorum.
Ona sormuştum, Mabed'in yitik develerini.(29)
Akrabalığımıza güvendim seninle, boşuna,
Andolsun en dar gününde yanındayım gene.
Koşar gelirim en önde canla başla
Günü gelince, düşman yüzünden, çağrılınca.
Söz getiren olursa namusuna, korkutmam,
Bir dolu sunarım ölüm havuzundan.
Benim yüzümden Malik'in kırgınlığı,
Kötülere gerekeni yapıyor bana.
Başkası olsa giderir kaygılarımı
Bırakırdı kınamayı, çıkışmayı yarına.
Ne denli yalvarıp yakarsam
Gözümü oymak ister benim gene.
Daha baskından keskin kılıçtan
Gönülde, akrabanın yaptığı kötülük.
Sağol derim sana, bırak beni kendi başıma,
Evim senden uzak, Zargat dağındaysa da.(30)
Tanrım dileseydi olurdum ben de ya
Halidoğlu Kays, ya Mersedoğlu Amr gibi.(31)
Benim de çok malım olur
Görmeğe gelirdi soylular beni de.
Çevik, atılgan, kıvrak bir erkeğim ben,
Başını dikmiş yılan gibiyim kavrayışta.
Andiçmişim, böğrüm kılıf olacak
Hind çeliğinden bir kılıca, ondan ayrılmayacak.
Keskin kılıcım bir vuruşta bitirir işi.(32)
Hele bir öç duygusu girmesin içime.
Güvenilir kılıcıma, tepmez vurduğu yerden.

Birden gördüm işimi, der aman dileyene.
Bir savaşa girmesin oymağını, görürsün
Ne yiğit olduğumu kılıcı kavrayınca.
Niceleri fırlamış yerinden korkudan, uyuyan
Develerin, kılıçla yanlarına gidince, dostlar
İçin birini keseyim diye, koca memeli, besili
Devesi geçmiş elime; yaşlı, kavrum babamın.
Ettiğini gördün mü? dedi bana kesince
Diz kemiklerini, incik kemiklerini devenin.
Ne yapmalı şimdi karşı koyan bu saygısız
Sarhoşa? dedi yanındakilere babam.
Bırakın, bu da ona kalacaktı sonunda,
Öteki develeri koruyun artık.
Karnından çıkan yavruyu kızartmış yanaşmalar,
Hörgüç etinin yağlılarını vermişlerdi bize.
Ölünce ağla saya saya, ağıtlarınla duyur
Öldüğümü, yırt yakanı, ey Mabed'in kızı.
Bir tutma beni beceriksiz, korkaklarla,
Elinden büyük işler gelmeyenlerle, sakın.
Büyük işten kaçan, kötülüğe koşan,
Herkesi kakıyanlarla bir tutma beni.
Güçsüz, korkak olsaydım erler arasında,
Çok yıkım getirirdi başıma soylular.
Yiğitliğim, direnişim, savaşçılığım
Yıldırmış bütün bana karşı çıkanları.
Andolsun ömrüne ne günüm kararır,
Ne de gece bilir gözlerim.
Ne zor günler gördüm, korudum kadınları,
Şerefimizi, yılmadım düşmanlardan.
Ölüm korkuları geçirir nice yiğitler,
Şişer şahdamarları vuruşurken.
Ateşte kızarmış oklar. kesilmiş develerden
Ne kazanmışsa vermişim kumarbaşıya.(33)
Akan bir can ırmağıdır ölüm, ne yarın uzak
Ne de çok yakındır yarına bugün.
Gösterir günler bilmediklerini, yakında,
Haberler ulaştırır azık vermediğin,
Haberler getirir sana giysiler almadığın

Birisi, bilemezsin geleceği günü.
Andolsun ömrüne, eğreti verilmiş bize yaşam,
İyilik et elinden geldiğince,
Sorma kişinin ne mal olduğunu
Arkadaşına bak, arkadaşa uyar arkadaş..

III
Hâris
(?-570)

Iraklıdır, Yeşkür oymağındandır Hâris. Doğum yılı bilinmiyor, ancak kimine göre 570, kimine göre 580 yılında öldüğü söylenir. Yaşadığı sürece savaş görmüş, acı olaylara tanık olmuştur. Şiirinde bu olayların etkileri açıkça dile gelir. Duygulu, güçlü bir söyleyişi vardır.

Hâris'in şiirinde başlangıçta sevginin, şarabın sonra devesinin, daha sonra da oymağının yiğitliklerinin, erdemlerinin konu edinildiği görülür. Sevgi, içki konularını içeren dizeleri daha coşkulu, daha duyguludur. Yiğitliği, elaçıklığını, iyiliği işleyen dizelerde sesin egemenliği sezilir. Devesini övüşü bir kadını övmeye benzer, öylesine içten, öylesine duyguludur. Derin düşlere, yapmacıklara sapmaz, elle tutulur gerçekleri başarıyla şiirleştirir.

Gideyim diyordu gitti Esma(34)
Bıktırır insanı kalanlar oysa
Gideyim diyordu gitti sonra
Bilmem ne gün buluşuruz bir daha.
Nice buluşmamız oldu Berkatü Şamma'da
Bize yakın Halsa'da, Muhayyat'ta, Sıfah'da,
Bir de Anakıfitak, Azib, Vefâ'da
Şürbüb deresinde, Riyazülkata'da,

Şubetan, Ebla illerinde,
Ayrılık geldi çattı sonunda.
Bugün yok, buralarda, gördüğüm güzel,
Ağlar dururum boyuna, o da boşuna.
Hind ateş yakmış gözümün önünde
İkindileyin, görüyorum karşı tepede
Akıyk ile Şahsayn arasında(35)
Ödağacından, görünüyor yansıyan ışığı
Uzaktan, ısınmak isterdim ateşinde
Hazaza'da, ne yazık yarar yok ondan(36)
Konamazsa bir yerde konması gereken
Yoksun kalırsa bundan
Çölde yuvalanmış bir devekuşu gibi
Gezer açılının hızlı, yüksek, devemle,
Avcı fısıltılarından ürken
Gün dönüp gece bastırırken.
Bir toz bulutu yükselir inceden
Devem ayaklarını vurdukça yere.
Parçalar görülür ayaklarına bağlanan
Derilerden kopmuş sahrada.
Gezer avunurum devemle, kimi de
Şaşar gözü bağlı deve gibi, sıkılır.(37)
Bizi üzen olayların en önemlisi,
En büyüğü Erâkım'la ilgilidir.(38)
Yok yere suçladılar bizi
Direniyorlar üstelik bunda da
Suçsuzlar bile suçlu çıkıyor
Bir yararı yokmuş suçsuz olmanın
Bizden sayıyorlar kan dökenleri
Suçortağı yapıldık amcaoğullarımızla.
Savaş için anlaşmışlar bize karşı gece
Sabahleyin de girmişler birbirine.
Bağıran kim, karşılık veren kim?
At kişnemeleri, deve böğürmeleri.
Ne çekiştirir durursun Amr'e bizi(39)
Neye yarar bu saçma sözlerin?
Korkarız sanma bu kışkırtmalardan
Senden önce vardı böyle yapanlar.

Ünümüz, sanımız korur bizi düşmandan,
Alınmaz yüce kalelerimiz.
Bundan önce de kör etmişti gözlerini
Adımız sanımız böylelerinin,
Doğrudur, en erdemlisidir melik
Yeryüzünde gezenlerin, yücedir övgülerden de
Soyludur, toplanır çevresinde atlılar,
Atamaz yerlerinden onları düşman..
Bizi yıkmak küçük tepeler arasında
Bulutları aşan bir dağı sarsmaktır.
Çağın gücü bile vız gelir ona
Dimdik durur bütün olaylar karşısında.
Bize bırakın en güç işleri
Başkalarının başaramadıklarını..
Kazarsanız Milha'yla Sâkıb arasını(40)
Ölüler, diriler görürsününüz orada,
İrdelerseniz anlaşılır suçsuzla suçlu
İyi gelmez size bu işin sonu,
Susun, bırakın bu dikbaşlılığı, biz
Gözündeki çöpe katlananlarız..
Vermeyin bakalım istediğimizi
Kim demiş bizden üstünü var diye?
Biliriz, ılgarlar insanlar birbirlerini
Çığlıklar yükselir oymaklardan günlerce.
Bahreyn hurmalıklarından kaldırıp Ahsa'ya(41)
Dek sürmüşüz develerimizi
Oradan yürümüşüz Temimoğulları üstüne,
Haram ayında çok oynaş aldık Mürr'ün(42)
Kızlarından, ovada konaklayamazdı güçlüler,
Güçsüzlere de bir yararı yok kaçmanın.
Ne dağbaşlarında yer bulunur,
Ne de sarp kayalıklarda korkağa.
Vurduk onları biz de boyunduruğa
Maüssemanoğlu melik Münzir gibi.(43)
O'ydu Hıyareyn savaşını yöneten,
Gören, ne çetin gündü o gün.(44)
Buyruk salardı topluma, yürürdü sözü,
Yoktur ondan yücesi daha, bilirsiniz

O savaşırken bizim çektiğimiz yükü,
Hindoğlu Amr'in buyruğuna mı girelim
Demedik. Boşuna mı akmış, toprağa karışmış
Tagliboğullarının kanı?(45)
Meysun tutsak edilmiş Alat'a götürülmüş
Çadırı, komşu olmuş melik'e yurdu Avsa.(46)
Nice soyguncu toplanmış oymaklardan
Tavşancılkuşu gibi melik'in çevresinde.
Hurmayla beslemiş onları melik, sonra
Sürmüş işe, yerine gelir Tanrı'nın buyruğu.
Boşuna güvendiniz kendinize, savaştınız
Onlarla, geldiler karşınıza görün şimdi.
Aldatmadılar sizi, görün açıkça
Kuşlukta yılgımlar arasında gelişlerini.
Ey bizi çekiştiren, Amr'e yalanlar söyleyen
Gelmeyecek mi bunun sonu daha?
Üç yarar sağlamışız ona katında biz,
Bundan bellidir başarımız.
Şarikuşşakıyka savaşıdır biri, bayrak açıp
Maad oymağının geldiği, koç gibi yiğit,
Kaya gibi güçlü Yemenli Kays'ın buyruğunda.(47)
Özgür kadınların yılmayan alp oğulları
Eti kemiği parçalanmışsa da savaşta, kovduk
Kargılarımızla, kanlar akıttık onlardan
Tulumlardan boşalır gibi sular.
Sıkıştırdık onları sarp yamaçlarında
Sehlan'ın, kana boyandı baldır bacakları.(48)
Bir Tanrı bilir onlara yaptığımızı,
Kimse sormaz hainlerden akan kanı.
İkincisi: Katam'ın anasının oğlu Hucr
İranlı yeşil orduyu yönettiği gündü
Savaşta, tuttuğunu koparan bir arslan
Kıtlık yıllarında bir bahardı.(49)
Kargılarımızla karşıladık onları da
Kuyuya kova salar gibi deldik gövdelerini.
Kurtardık sonunda İmriülkays'ı(50)
Uzun süre yattığı sıkıntılı hapisten.
Üçüncüsü: Evsoğullarından Cevn'in(51)

Kaya gibi adamlarıyla yaptığımız savaş.
Ne tozdan kaçındık, ne yalımdan, ne de
Sıvıştık başkaları gibi biz, direndik.
Kimsenin alt edemediği Gassan emirini
Amr'e verdik Münzir'in kısası diye.(52)
Dokuz şehzade getirdik ona tutsak,
Giysileri, silahları değerli.
Biz doğurduk Amr bin Ümmülyas'ı(53)
Bir kan yakınlığı vardır aramızda.
Bir sevgi, bir yakınlık duyarız size
İçimizde, sahralar gibi geniş.
Bırakın bencilliği, görün gerçeği,
Kötüdür sonunuz bu gidişle.
Unutmayın, düşünün Zülmecaz'daki andı(54)
Karşılıklı sözvermiş anlaşmıştık hani.
Saldırıyı, baskıyı, kıyını önlemek içindi,
Boşuna mıydı bu anlaşma, bu sözleşme?
Sorumluyuz ikimiz de bu antlaşmalardan,
Onlara aykırı davranmaktan.
Ağılda duran koyun yerine
Geyik kesmek gibi bir kıyındır bu...(55)
Neden suçlu sayılalım biz Kindelilerin
Yaptıklarından, biz mi ceza görelim?
Deveye vurulan yük gibi
Neden İyad oymağının suçu yüklenir bize?(56)
Yüzlerine kılıç çalmış Kays,
Cendel, Hadda bizden değildir.(57)
Bize ne Uteykoğullarının döktüğü kandan,
Katılmayız onların yersiz savaşlarına.
Parçalamış onları ölüm saçan kargılarla
Temimoğullarından seksen savaşçı.
Kulakları patlatırdı develerin gürültüsü
Onlardan ılgarlanan mallarla yüklü, dönüşte.
Bize ne Hanifoğullarının döktüğü kandan,
Ilgarcılarının yaptıklarından?(58)
Bize ne Kuzaalıların işlediği suçtan
Biz mi çekelim onun da yükünü?
İstemişler ılgarlanan malları geri

Ne ak, ne kara bir koyun verildi onlara.
Biz döndürdük Rizalıoğullarının haramlarını(59)
Helale, oymağım kargışlanmış bu yüzden.
Bir sonuç alamadan dönmüş onlar
İçlerinin yangınını suyla soğutamadılar.
Sonra Gallak'la gelen atlılar
Sizden bir kişi bile bırakmadılar...(60)

IV
Amr
(?-600'den biraz önce)

Ünlü ozan İmriülkays'ın dayısının kızı Leylâ'nın oğlu olan Amr Iraklıdır, Taglip oymağındandır. Doğum yılı kesinlikle bilinmiyor, 600'den biraz önce öldüğü söylenir. Savaşçı, yiğit, şaraba, kadına düşkün olan Amr şiirlerinde bu duygularını açıkça, coşkunlukla dile getirir. *Yedi Askı* arasında bulunan şiirinin başlangıç bölümü sevgiliye, şaraba ayrılmış, ondan sonrası oymağını, yiğitliklerini, başarılarını konu edinmiştir. Şiirlerinden çok atılgan, kimseye boyun eğmeyen, sözünün eri bir kimse olduğu anlaşılır. Dili akıcı, yalın söyleyişi güçlüdür. Arap şiiri üzerinde çalışanları ilgilendiren konulardan biri de ozanın dilindeki uyumlu söyleyiş, ses yoğunluğudur.

Amr da öteki *Yedi Askı* ozanları gibi gerçekçidir, şiirinin konusu yaşadığı, bir savaşçı olarak katıldığı olaylardır. Sevgiliyle ilgili bölümlerinde söyleyişi çok duygulu, yiğitliği işleyen kesimlerinde tok seslidir. Şiirinde uyuma, genel düzene önem verir, dizeler arasında anlam bütünlüğünü bozmadan başarıyla sürdürür. Kendinden sonra gelen Arap ozanları üzerinde etkisi açıkça görülür. Kılıç vuruşları, kargı atışları, saldırılar şiirinde öylesine canlılıkla işlenir ki okuyucu bu olayları duyar gibi olur.

Uyan ey kadın sun doluyu
Bitsin Ender'in şarabı kalmasın(61)

Biraz da sıcak su kat
Şöyle kızarsın daha.
İşten güçten eder insanı bu şarap
Dağıtır bütün acıyı, üzüntüyü,
Görürsün eli sıkıların bile
İçince ne cömert olduğunu.
Alnına yapıştırıp doluyu dikenlerin
Kızarır ateş kesilir kulakları.
Ey Ümmü Amr atlatıyorsun bizi(62)
Sağdan verirken soldan başladın.
Ey Ümmü Amr üç kişinin en kötüsü değil
Şarap sunmadığın arkadaşın, burda.
Ben nice dolular çekmişim oysa
Balebek'te, Dımışk'ta, Kâsiriyn'de.(63)
Bir vurmayagörsün şarap başına
Delirmiş sanırsın uslu bir genci.
Ölüm geliyor ardımızdan
İçelim artık, kurtuluş yok ondan.
Dur biraz ey kadın göçmeden önce,
Açık konuşalım seninle, kuşkusuz.
Başarılar göstermiş savaş gününde
Sevinmiş yakınları.
Dur ey kadın, kaçışın ayrılık var diye mi,
Bir oyun mu oynadın önemli birine?
Leylâ'yı sevdim diye kızar mı kardeşleri,
Birer taşyüreklidir onlar bence.(64)
Bugün, yarın, öbürgün
Bilmediğin işler olacak senin.
Boş, gözlerden uzak bir yere giderse
Güvenle, iki güzel kol gösterir sana
O sevgili, doğurmamış, uzun boyunlu
Bir ak deveninkiler gibi,
Bir de güzelim memeler fildişi hokka,
Ak mı ak, yumyumuşak, el değmemiş.
Geceleyin yolcuların üstüne doğan
Ay gibidir onda göğüs dediğin.
Uzun boy, iki dolgun yanı sırtının
Ağırlık verir sanırsın beline.

Sığmaz kalçaları çadır kapısından
Deliye döndürür beni beli.
Baldırlar ya fildişi ya mermer sütun
Yürürken şakırdar süstakıları.
Ayrılıktan çektiğimi çekmemiş
Erkek yavrusunu yitiren deve.
Dokuz çocuk gömen ak saçlı ana bile
Yememiş yediğim ayrılık acısını.
Görünce ikindide giden yüklü develeri
Andım eski günleri, burkuldum, daha çok
Özledim sevgiliyi, çekilmiş kılıç gibi
Parladı gözlerimde Yemame yöreleri.(65)
Ebu Hind, biraz ağır ol bize karşı.(66)
Anlatalım sana gerçek olayları..
Ak girer savaşa bayraklarımız
Al çıkar kanar da kana,
Nice parlak, uzun günlerimiz olmuş
Başkaldırmışız sultana bile.
Çok başı taçlıları yok etmişiz
Ayakları altında atlarımızın.
Kovduk yöremizden bütün sürüleri,
Korkuyu kaldırdık ortalıktan
Zıtuh'tan Şam'a dek uzayan yerde
Kurduk otağlarımızı, ürken köpeklerimiz
Bile havlamış, tanımamış bizi,
Sildik süpürdük düşmanı bütün.
Hangi oymak düşse değirmenlerimize
Öğütülür, un oluverir birden.
Değirmen unluğumuz Necd'in doğu yöresi
Bütün Kuzaalılar bir avuç ekin.(67)
Konuk saydık sizi karşımızda, sakındık
Kınanmaktan, gecikmedik, ağırladık,
Hızlı davrandık elimizden geldiğince
Öğüttük gün doğmadan değirmentaşları altında.
Bağışlarız, iyilik ederiz insanlara,
El açmadan katlanırız yüklerine.
Uzaktakileri yok ederiz kargılarla
Yakındakileri de kılıçlarımızla.

Hattî denen kargılar yumuşak, ince,
Esmerdir, kılıçlarımız beyaz.
Benzerdi vurduğumuz yiğit başları
Katı toprağa düşen deve denklerine.
Kılıçlarla başlarını yarar,
Vururuz ot biçer gibi boyunlarını,
Fırlar dışarı beyinlerinde gizlenen öcler,
Çıkar açığa başlarda gömülü kötülükler.
Bilir bizi Maad oymakları yüceyiz, soyluyuz,
Kaçınmayız bu yolda savaşmaktan,
Çadır direkleri yıkılanların koşarız
Yardımına, koruruz komşularımızı.
Öyle acımasız vururuz ki başlarını
Ellerinden gelmez bizden korunmak bile.
Onların da, bizim de kılıçlarımız
Oyunda turalar gibiydi ellerimizde...
Onların da, bizim de giysilerimiz sanki
Erguvanla boyanmış, kızılla sıvanmış...
Korkup ilerlemekten kaçarsa bir oymak
Biz atılırız ileri savaşta
Ölmeye can atan gençlerle yaşlılardan
Oluşan, Rehve dağına benzer bir güçle.(68)
Ya biz yok ederiz düşman çocuklarını
Ya onlar geçirir bizimkileri kılıçtan.
Kadınlarımızı korumaya kalırsa iş
Kol gezer her yerde atlılarımız
Düşmandan kuşku duyduğumuz günler
Böyle yaparız boyuna.
Korkulu bir gün olmayınca
Baskın yaparız düşmanlara biz.
Başımız da Bekr bin Cuşem(69)
Nice tepeler, ovalar aşarız.
Ne korktuğumuz bir oymak olur
Ne yıldığımız, böyle bilinsin bu.
Bilen bilir bizi
Bilmeyiz biz de bilmeyenleri.
Ey Amroğlu Hind nasıl kanar dedikodulara(70)
Küçük görürsün bizi sen

Ey Amroğlu Hind nasıl istersin
Bizim de şahın buyruğuna girmemizi?
Boşunadır korkutmaya kalkışın bizi...
Kim demiş soyuna kul olduğumuzu senin?
Ey Amr senden önce almış boyunun ölçüsünü
Kargılarımızdan düşmanlarımız.
Nasıl vınlayıp sıçrarsa gerilirken,
Doğrulurken kargılar ustanın yararsa başını
Öyle olur şerefimiz gereği
Bize karşı çıkanlar, delinir alınları..
Duydun mu Bekroğlu Cuşem oymağının
Altta kaldığını, boyun eğdiğini?
Biz Alkameoğlu Seyf soyundanız, odur(71)
Bize bırakan, açan, şeref kalelerini..
Mühellil'in, ondan üstünü Züheyr'in
Torunuyum ben, ne var bundan yüce daha?
Attaba'nın, Kulsum'un da torunuyum,
Böyle yücelerin soyundanız biz.
Bildiğin Zelburre'nin de torunuyum,
Koruruz, korunuruz biz. Bizdendir
Ondan önce yaşamış Sâi dene Küleyb de,
Bir ün mü komuşuz kazanmadık?(72)
Bir devenin yanına bağlasak devemizi
Ya koparır bağını, ya kırar onun boynunu..
Güçlü görürsün bizi daha
Namus, şeref yolunda, sözümüzün eriyiz.
Bir sabah savaşta, Hazaza dağında
Bizdik en üstünü yardıma koşanların,
Biziz Zi Urata'da kapayan en sütlü develeri,
Kararmış kuru ot yediren onlara...(73)
Koruruz bize başeğenleri
Uğraşırız karşı koyanlarla da.
Can kurban sevdiklerimize
Uğurlar olsun sevmediklerimize de.
Sağ kolda biz vuruştuk düşmanla
Solda amcamızın oğulları.
Onlar kendi yönlerinden, biz de
Kendi kanadımızdan geçtik saldırıya.

Onlar tutsaklarla, yağmalarla döndüler
Elleri bağlı şehzadelerle biz de.
Ey Bekroğulları size derim size
Bilmez misiniz ne yaman olduğumuzu?
Bilmez misiniz sizin de, bizim de
Kargılaşan, oklaşan birliklerimizi karşılıklı?
Atlarımız kanlar içinde, sırtlarına yapışık
Karınları, saldırırız düşmana.
Tolgalar başımızda, elde Yemen kalkanları...(74)
Eğrilen, doğrulan kılıçlarla savaşırız.
Kılıçları kaydıran, kuşağın üstünde
Kıvrımlanan zırhlara bürünmüşüz.
Çıkardığında yiğitler zırhları
Kararmış görürsün gövdelerini.
Kıvrım kıvrımdır o zırhların yüzeyi
Yeller eserken ürperen sular gibi.
Daha tayken yetiştirdik savaş atlarımızı
Sonra düşman ılgarladı, kurtardık gene.
Birer geçim giyer sokulur savaşa, karışır(75)
Kılıç kım örgülerine döner yeleleri.
Atalarımızdan kalmış bize bu şeref
Oğullarımıza kalacak bizden de.
Güzel, beyaz kadınlarımız arkamızda,
Koruruz onları düşman ılgarlarından,
Söz vermiş onlara erkekleri yiğitçe
Savaşmak için düşman karşısında,
Zincire vurulmuş tutsak getirsinler,
Kılıç, at alıp gelsinler diye.
Açıkta, düzde görürsün bizi savaşta,
Korkudan sığınaklara sığınır düşman..
Ağır ağır yürür içmiş gibi
İki yana salınır kadınlarımız,
Yemlerler soylu kısraklarımızı
Kocamız değilsiniz, derler, korumazsanız bizi.
Bunlar Bekroğlu Cuşem soyunun kızları,
Bir de güzellikleri, eşe bağlılıkları.
Bir hayır beklemeyin onlardan artık
Korumak bilmeyince kadınları...

Ne vuruştur onları koruyan vuruş
Çeliği fırlatan çomak gibi kollar uçuran.
Kılıçlar çekilince kından
Koruruz bütün insanları,
Nasıl top oynarsa çocuklar öyle yuvarlar
Düşman başlarını bizim savaşçılar.
İyi bilir bizi Maad oymakları
Düz kumluklara kurduğumuzda çadırları.
Biz konukları yedirir ağırlarız,
Yok ederiz bizi sınamaya yeltenenleri.
Biz yasaklarız, yasaklamak isteyince,
Konarız istediğimiz yere, konmak gerekince.
Biz bırakırız kızınca bırakmak istediğimizi,
Alırız beğenince de beğendiğimizi.
Biz koruruz bize boyun eğenleri
Yüzeriz derisini başkaldıranların,
Biz bütün sınırlara varırız
Konarız oralarda korkusuz.
Biz en durusundan içeriz suyu,
Çamurlu, bulanık içer başkaları.
Biz karaları doldurmuşuz, şimdi
Gemilerle doldururuz denizleri de.
Baş eğmeyiz kimseye, yere kapanırız
Sütten kesilmiş çocuğumuzun önünde.
Sor Duma'ya, Tammahoğullarına bizi,
Nasıl sorup öğrenmişler ne olduğumuzu..
Baş eğmeyiz sözüne, baskısına
İnsanları alçaltan, küçümseyen bir melikin.
Yeni bir olay değil savaşta kazanmamız
Yenilirsek yeni olan budur işte.

V
Antere
(?-600)

Antere'nin soyu, yaşamı konusunda kesin bilgi yoktur. Bütün bilinenler birtakım söylentilere dayanmaktadır. Çok yaşadığı, 600 dolaylarında öldürüldüğü, Necit yerlilerinden Abs oymağına bağlı Şeddat'ın oğlu, ya da oğulluğu (oğul edindiği) olduğu söylenir.

Yedi Askı ozanları içinde savaşı, vurup kırıcılığı en iyi şiirleştiren, bütün yüreğiyle savaşmayı seven bir kimse sayılır Antere. Kara karga gibi nitelenişi, Araplar arasında "Araplar'ın kargaları" anlamına gelen "agribetu'l-arab" diye anılışı renginin biraz kara oluşundan, biraz da atasının iyi bilinmeyişinden dolayıdır. Onun şiirinde başat durumda olan vurup kırıcılık, savaşçılık, kimsenin gözünün yaşına bakmayış, bu yerici adın etkisi sonucudur. Onun, Kâbe'ye asılan başka şiirleri de varmış. Bu şiirlerin ilki kendisine, anasına "kara" diyenleri kınamak için söylenmiştir. Onun başka şiirleri de vardır. Ancak *Yedi Askı*'da yer alan şiirinin büyük bir ün kazanması

Açlıktan belime yapışsa karnım
El açmam aç yatar aç kalkarım

dizelerini Muhammed'in çok beğenmesi, "bunları söyleyen ozanı tanımak isterdim" demesi yüzündendir. Antere, yaşadığı toplum içinde küçümsenmenin, alaya alınmanın ezikliğini sezmiş, bunu vurup kırmayı seven bir duyguyla şiirleştirmiştir. Bu nedenle

onun şiiri daha gerçek, daha yaşanan olayların etkisini yansıtır niteliktedir. Bütün çağdaşı ozanlar gibi o da sevmiş, sevişmiş, şarabın tadını çıkarmış, gününü gün etmiş bir kişidir. Şiirine

Söylenmedik söz mü komuş ozanlar

diye başlarken yeni sözler söylemenin özlemini duyduğunu, kimseye benzemek istemediğini taşkın bir söyleyişle dile getirme yolunu aramıştır. Başkalarına yardım etmeyi, savaşta düşenin, güçsüzün elinden tutmayı, düşmanına erlik gününde göz kırpmadan saldırmayı erdem sayan bir tutumu vardır. Şiirlerini okurken nerede ürperdiğini, nerede sevgilisine kavuşmak özlemiyle tutuştuğunu, nerede düşmanının kanına susamışçasına saldırıya geçtiğini sezeriz.

Söylenmedik söz mü komuş ozanlar
Duraksadın seçebildin mi evini?
Yormuş evin suskun izleri seni
Öyle sessiz dilsiz konuşurlar.
Durdurdum orada devemi yakından,
Kararmış ocak taşlarına bakındım
Bu güzel, sevimli yuva, bulutlar gibi
Uysal, güleç yüzlü sevgilinin;
Able'nin Civa'daki güzelim evi.
Esenlikler sana, ey Able'nin evi.(76)
Bir konak gibi yüksek devemle
Durdum orada sevgiyle, özlemle.
Civa'da oturur Able, bize gelince
Hazn, Samman, Mütesellim'de konaklarız.
Selam olsun üstüne senin, esenlikler
Sana ey Ümmülheysem'den boşalan yer.(77)
El topraklarına kondun artık, işim
Ey Mahrem'in kızı güçleşti benim.(78)
Sevdim seni savaşırken oymaklarımız,
Andolsun babanın ömrüne, kavuşma yok bize.
Kapılma boş bir sanıya sakın,

Sevmişim seni, gönlümde yerin, yücesin.
Nasıl varılır yanına, görülür, baharda
Uneyzeteyn'e konmuş o, biz de Gaylem'e.(79)
Göze almışsan ayrılmayı karanlık gecede
Yular vurulmuş demektir develere.
Ürktüm görünce çadırlar arasında
Develerden kalan kuşekmeği tohumlarını.(80)
Kırk ikisi sağmaldır develerinin
Karga kanadı gibi kara mı kara.
Ilgarlamış aklımı o tatlı öpüşlü
O bembeyaz dişler, o güzel ağız.
Daha güzel kokular yokken ortada
Miskler varmış onun dişlerinde.
Elden, gözden ırak, yağmurlu, gübresiz,
Güzel kokuşlu bir bahçeye benzer ağzı.
Ne soğuk, ne yel, ne yağmur inmiş bulutlardan
Gümüş paralara dönmüş su birikintileri.
Bulutlar durmaksızın her gece
Yağmur dökmüş o bahçeye bolundan.
Bir arı dolaşır, vızıldar bu bahçede,
İçmiş gibi, sevincinden bir arı
Bir çolağın çakmak yakışınca
Sürterdi birbirine kanatlarını.
Yumuşak döşekte yatar sevgilim,
Gemli, yağız at üstünde geçer gecem,
Kemikli, kalın bacaklı, güçlü, dolgun,
Semiz atımın eyeridir yatağım.
Ulaştırır mı beni onun yurduna
Sütü kesilesi Şeden'li bir deve?(81)
Yürür bütün gece kuyruğu dik, salınır,
Ezer basınca yeri, aşar tepeleri hızla.
Aşar tepeleri, tırnak araları sıkı
Bir erkek devekuşu gibi, durmadan.
Toplanırdı yanında Yemenli sürücünün
Dilinden anlamayan devekuşu yavruları.
Bakar devekuşları başının tepesine,
Erkek devekuşunda baş tepede kadın mahfesi.
Yoklar Zil'uşeyre'deki yumurtalarını(82)

Kürklü zenci köle gibi uzun boyunlu kuş.
Duhrud suyundan içmiştir devem(83)
Tiksinir Deylem havuzlarından.(84)
Çeker böğrünü, yan yürür sevincinden,
Çekinir gibi kedi tırmalar diye.
Sağ böğründe devemin kedi, kızsa
Öldürmeye kalksa, tırmalar onu.
Rıda suyunda çökünce devem
Kamış gibi çıtırdar kuru toprak.
Bir tuğla yapıya dönmüş uzun yolculukta,
Kalın çadır direkleri de bacakları.
Boynundan, başından akan kara terler
Kaynar bir kazandan taşan kızıl katran.
Bu ter çıkar azgın develerle boğuşan
Erkek gibi devemin kulak arkasından....
İndirir örtünü kaçınırsan boşuna benden
Zırhlı atlıyı indiririm atından ben,
Sen bildiğin gibi öv beni, kıyın
Görmeyince kolaydır benimle geçim
Yamandır karşılığım kötülüğe
Bir karpuz gibi acı mı acı.
Açlıktan belime yapışsa karnım
El açmam, aç yatar aç kalkarım.
Pırıl pırıl gün ortası içerim
İçince süslü paralar öderim.
Sarıdır, çizgilidir kadehim,
Gümüş ibriğin yanında, solda.
Ne varsa veririm elde avuçta
İçince kara çaldırmam yüzümün akma.
Elim açıktır ayıldığımda bile
Bildiğin gibidir bütün davranışlarım.
Nice güzelin yere sermişim kocasını,
Yarık dudağın soluyuşu gibi akardı kanı.
Birden iki elimle sapladım mızrağı
Çıktı öte yandan, fışkırdı kızıl kan.
Ey Melik'in kızı git atlılara sor sen
Bilmediklerini onlardan öğren.
Yiğit elinden vurulan, akar gibi koşan

Eyeri koyun derisi bindiğim atım,
Saldırır gereğinde tek başına,
Katılır sağlam kargılı saflara.
Söyler görenler sorarsan atıldığımı
Savaşa, ılgara pek tutkun olmadığımı.
Nice yiğitler kaçınırken o korkmayan,
Baş eğmeyen erlerle savaşmaktan;
Ben boğum boğum, düzgün mızrağımı
Saplamışım onlara çevik ellerimle.
Açtığım derin yaralardan fışkıran kan
Sesinden aç kurtlardı yanında toplanan.
Etten geçip kemiğe dayanmış kargım,
Her zaman kargıdan kurtulamaz yiğit.
Vurup bıraktım onu yırtıcılara, kopardılar
Öndişleriyle güzel parmaklarını, bileklerini.
Oymaklarını koruyan nice yiğitin
Kılıcımla parçaladım sağlam zırhını.
Onlar çok içen usta kumarcılardı,
Eliaçık diye çok kınanırlardı...
Gülmüş görünce attan indiğimi,
Gösterip dişlerini, bu gülme değil oysa.
Saldım kargımı yıkıldı yere
Keskin Hind kılıcımla çıktım üstüne.
Çivitotuna dönmüş kuruyan kanı
Ellerinin, başının üzerinde gün boyu.
Giyinmiş bir ağaç gibi boylu, boyalı
Palamut ayakkabıları, yiğitti doğuştan.
Yürek oynatır şu güzel koyun gibi kadın,
Bana yasak, olmaz olsun bu yasaklar.
Dedim cariyeme, git sor soruştur,
Öğren durumu bildir bana gizlice.
Geldi, düşmanlar dünyadan habersiz, dedi,
Koyunu kapmanın sırası şimdi.
İki yana döndürdü başını, boynunu kadın
Bir ak geyik yavrusunkine benzer üstdudağı.
Savaşın kızıştığı, yiğitlerin bağrıştığı
Sırada, savaştan yılmayım diye, kuşlukta,
Amcamın öğüdü geldi aklıma gülünce kadın

Dudakları arasından görününce dişleri.
Kalkan olmuştu bana karşılıklı savaşan
Dost düşman kargıları öğüt dinlerken.
Elimden iş gelmiyordu bir türlü
Boğaz boğaza boğuşurken savaşçılar,
Duydum Mürre'nin sesini düşünce
Kara toprağa Rebia'nın iki oğlu.
Direniyor Muhallim, oymak bayrağının,(85)
Ölüm sancağının altında çarpışıyordu.
Anladım onlarla karşılaşınca orda
Başlar uçuran zorlu bir savaş var.
Saldırıyor geliyordu düşman üstümüze
Bir de ben saldırdım yeniden, ileri.
"Yardım Antere" diye bağırmış arkadaşlar
Kargılar saplanmıştı atının göğsüne
Öyle göğüsledim atımla düşmanı
Kandan gömlek giymişe dönmüş atım.
Gösterir gibi yaralı göğsünü durdu at
Yaşlı gözlerle, boğuk kişnemelerle
Sızlanır gibi, yakınırdı dili olsa
Benimle söyleşir konuşurdu da.
İri gövdeli, kısa tüylü atlar
Yere batmış ayakları güçlükle yürürken
Gidermiş bütün sıkıntılarımı birden
Dostlar, saldır Antere, yardım, derken.
Gönlümce yönetirim bindiğim develeri
Aklımdır yardımcım, kılavuzum.
Korkarım doğrusu zor gelir ölüm bana
Savaşamazsam Damdamoğullarıyla,(86)
Adlarını anmadığım, kötü sözlerinden de
Kurtulamadığım kimseler beni öldürmek isterler,
Yırtıcı kuşlara yem yapmışım babalarını
Varsın öldürsünler beni tasam değil.
Nice engeller var aramızda sevgilim
Bildiğin, bilmediğin; kavuşmamızı önleyen,
Girmiş aramıza Bağızoğullarının kargıları(87)
Suçsuzları bile silip süpürmüş savaş selleri.

VI
Züheyr
(?-608)

Züheyr'in yaşamıyla ilgili yeterli bilgi yoktur. 608'de öldüğünde çok yaşlı olduğu bilinir. Anababa soyundan, bütün ailesinin ozan olduğu, özellikle kızkardeşleri, oğulları, torunu şiirle ün sağlamıştı. Arap yazınında, şiir söylemenin, soydan gelme bir yetenek olduğu konusunda Züheyr'i örnek gösterenler de vardır. Onun şiirinde de önce sevgi işlenir, sonra şarap, yiğitlik, güçlülük, barış yer alır.

Züheyr şiir dilinin uyumlu oluşu, sözlerinin seçilmişliği, söyleyişinin düzgünlüğü ile ün sağlamıştır Doğruluğu sevmesi halife Ömer'in ilgisini çekmiş, kimi dizelerinin yayılmasını sağlamıştır. Ününü biraz da Ömer'in onun dizelerini sevmesine, toplantılarda okumasına borçludur. Ömer, ondan çok sonra yaşadığından, aralarında bir gönüldeşlik, tanışlık düşünülemez.

Yedi Askı ozanları içinde "ölüm" konusunu duyarlıkla, biraz da korkuyla işleyen Züheyr'dir. Bir övgüyle biten şiiri yer yer ölüm korkusunun ezikliğini duyan bir yüreği dile getirir.

Züheyr'in şiirinde de çöl yaşamının gerektirdiği davranışları içeren dizeler geniş bir yer tutar. Bu dizelerde Züheyr geleneğin çizdiği yolda gider. Onun bu geleneğe kattığı yenilik dizeler arasında kopmayan bir bağ sağlaması, değişik olayları bir konu bütünlüğü içinde vermeyi başarmasıdır.

Bilmem, Ümmülevfa'nın mıdır o suskun izler
Havmanetüdderraç'la Mutesellim arasında,

Rakmeteyn bahçelerinde görülen
Kol döğmelerine benzeyen izler, kimindir?(88)
İki gözlü yabanöküzleri, ak geyikler,
Emerken zıplayan geyik yavruları gezer
Yirmi yıl sonra geldiğim yerde şimdi,
Güçlükle seçebildim sevgilimin evini
İşte kararmış taş sacayaklar ocakta,
İşte daha büsbütün bozulmamış havuz,
Seçtim evini, baharda oturduğu yeri.
İyi günler, kal sağlıcakla, dedim o yere...
Görüyor musun arkadaş göçen kadınları?
Alya ya da Cürsüm yakınında, yüksekte.
Sağlarında Kanan dağı, dik yamaçlar,
Dostlarımız, düşmanlarımız vardır oralarda.
Çadırların üstünde örtüler, renk renk,
İşlenmiş, gül boyalı kıyıları..
Süban deresinden göründü kadınlar
Kaynoğularının yaptıkları mahfelerde.(89)
Süban tepelerinde görünen mahfeler (90)
Yaşamın tadını çıkaranların cümbüşleriyle dolu.
Erkenden, gün doğarken çıkmışlar yola
Res deresine doğru, bir elin ağza gidişi gibi...
Bir güzel var içlerinde sevilesi,
Görenin parmağı ağzında kalır
Al yün kırıntıları konak yerlerinde
Benzer ezilmemiş tilkiüzümüne, kokusuz.
Pırıl pırıl mavi bir su başına gelince
Bıraktılar değneklerini, dinlenedurdular
Yetişmiş Gayzoğlu Mürre'nin arabulucuları
Kan dökülünce oymaklar arasında.
Andolsun çevresinde dolaşılan eve
Kureyş ve Cürhüm erlerinin yaptığı(91)
Güzel er kişilersiniz ikiniz de
Savaşta da, barışta da, andolsun öylesiniz.
Birbirini kırarken Abs ile Zübyan oymakları
Girdiniz araya Menşem'in ırını ezerken.(92)
Kurtulur oymaklar birbirini kırmaktan
Malla, anlaşmaysa sağlanırsa barış, dediniz..

Yararlı bir iş gördünüz, değerli mallar
Vererek akraba arasında barış sağlayınca
İki yüce kişi oldunuz yanında Madd'ın..(93)
Ululanır büyük iş görenler doğrusu,
Öldürülenlerin ailelerine bağışlandı
Öz malınızdan, deve yavruları, develer,
Yüzlerce deveyle onulmuş savaş yaraları,
Kan dökmeyenler de katılır bu yardıma,
Bir sülük kadar kan akıtmayanlar da
Bağışlar bu işte develerini...
Benden haber götür birleşen düşmanlara
And mı içtiler Zübyan'a kötülük için?(94)
Gizli işlere girişmeyin gönlünüzce,
Tanrı bilir gizlenmek istenenleri de,
Ya yazılır ya yarına kalır yaptıklarınız
Ya da bugünden alınır öcü...
Bildiğiniz tattığınız bir olaydır savaş
Laf olsun diye söylemiyorum size
Siz yaktıkça yanacak savaş ateşi
Kınayacak sizi bütün insanlar,
Bir eldeğirmeni nasıl öğütürse taneleri
Öğütür sizi de savaş, ikiz doğurur her yıl,
Uğursuz oğullar verir size,
Emzirir, büyütür Ad oymağında olduğu gibi.(95)
Irak köylerinden sağlanan maldan,
Paradan daha çok yarar gelmez savaştan..
Kalabalık bir oymağındır bağışlanan develer,
Önler büyük yıkımı bir gecelik toplantı,
Öyle güçlü kişilerdir onlar, ne kimse
Öç alabilir onlardan, ne suçlu kurtulabilir
Kısa bir süre bırakmışlar savaşı,
Sonra boğmuşlar düşmanları yeniden kana,
Ölüm yargısı verdiler aralarında,
Birden götürdüler onları bir çorak yazıya...
Andolsun ömrüme suçsuzdur o oymak,
Husaynoğlu Damdam suçlamış onu,(96)
İçinde saklamış öcünü, gününü kollamış,
Kimselere sezdirmemiş yapacağını...

Dedi ki: ben dindiririm öcümün yalımını
Korur arkamda duran bin atlı beni...
Saldırmış, öldürmüş kardeşini öldüreni,
Başka kimsenin kılına dokunmamış.
Yeleli, pençeli, tıkız etli, güçlü,
Silahlı bir arslandır o,
Yiğittir, zülme uğrarsa zulmeder,
Uğramasa bile zulmetmeyi sever.
Andolsun ömrüme onların kargıları
Dökmemiştir İbn Nehik'in kanını.
Evet o kargılar savaşta Veheb'in, Nevfel'in,
İbnülmühezzem'in kanına girmemiştir.(97)
Görüyorum sağlam develerin yürüdüğünü
Dağ yollarında kurtulmalık olarak,
Bıktım, usandım yaşamın yüklerinden
Seksen yaşına gelince bıkar baban da olsa...
Görüyorum kimleri yakalamış ölüm,
Kimler uzak kalmış ölümden.
Bilirim dün, bugün olup bitenleri
Ancak yarınkiler karşısında körüm,
Birçok işte halka boşverenler
Ya ezilin ayaklar altında ya çiğnenin dişlerle.
Yüceltilir iyilikle tanınmış, ırzını korumuşlar,
Kınanır kınanmaktan kaçınmayanlar.
Yerilir oymağına karşı cimrilik eden
Varlıklı, yalnız kalır günün birinde,
Oysa kınanmaz sözünün eri,
Güvenlidir iyiliksever, kuşkusuz. Korkunun
Yararı yoktur ölüme, merdivenle göğe çıksan
Bulur seni ölüm gene. Yererler, sağol
Demezler değerbilmeze iyilik edenlere.
Kargıların tutaklarına karşı duranlar
Baş eğerler sonunda temrenlerine.
Aşağılanır oymağını savunmayan silahla,
Zülme uğrar insanlara zulmetmeyen,
Düşmanı dost sanır gurbete çıkan,
Ağırlanmaz kendi kendini ağırlamayan,
Halkı sırtına binmeye alıştıran

Yakınır sonunda bu alçalıştan,
Gizler durur huyunu kamudan kimi
Oysa halk bilir onun gizli huyunu gene.
Ne susanlar vardır beğendiğin,
Anlaşılır konuşunca ne oldukları.
Yarısı dil, yarısı gönüldür kişinin
Kandır, ettir ondan gerisi.
Ölümle diner yaşlının azgınlığı
Uslanınca da gencinki.
İstedik verdiniz, istedik verdiniz gene
Oysa kovar başkaları yapmaz öyle....

VII
Lebid
(?-661)

Doğum yılı kesinlikle bilinmeyen Lebid'in çok uzun yaşadığı, elinin açıklığı, yardımseverliği, yiğitliği, iyilik ardınca koştuğu söylenir. Ona, ozanlığı yanı sıra ün sağlayan da bu davranışlarıdır. Yaşamı, hangi yetişme aşamalarından geçtiği bilinmiyor. Ancak Muhammed'i tanıdığı, Müslüman olduğu, bu nedenle şiir yazmayı bıraktığı bilinir. Arabistan'da "sebâ" diye anılan, belli dönemlerde esen bir ılık rüzgâr vardır. Eskiçağdan kalma inançlara göre kutsal sayılan bu yel estiğinde tanıdıklara şölen verme geleneği vardı. Lebid'in bu geleneği bırakmadığına bakılırsa eski inançların izlerini yüreğinde sakladığı anlaşılır. Muhammed onun kimi dizelerini, konuşmalarında okurdu. Bu olay Lebid'in ününün yayılmasını sağladı, Müslümanlar arasında onun değerini yükseltti. Kuran karşısında şiiri bıraktığını söylemesinde de bu olayın etkisi olsa gerek.

Lebid'in şiirinde, özellikle Araplar'ın "nesib" dedikleri giriş bölümünde, sevginin konu edinildiği, onun ardından yiğitlik, eliaçıklık, soyluluk üzerinde durduğu görülür. *Yedi Askı* arasında bulunmayan ağıtları da çok başarılı, etkilidir. Ölen kardeşinin acısıyla yazdığı ağıt, Arap şiirinin bu alanda duygulu örneklerinden sayılır.

Lebid'in kendinden sonra gelen ozanlar üzerinde etkili olduğu pek söylenemez. Bunun başlıca nedeni, Muhammed'i, halifeleri övmede ozanların birbiriyle yarışırcasına şiirler yazmalarıdır. Bu övgücülerin başında Hassan bin Sabit (ölümü, 682)

gelir. Önce puta tapan, *Yedi Askı* ozanlarının yolundan gittiği bilinen Hassan sonraları Müslüman olmuş, eski inanç yoldaşlarını yermeye, Muhammed'i övmeye başlamıştır. İşte Lebid'in unutulmasında başlıca etken bu tür tutumlar olabilir.

Lebid'in dili, söyleyiş gücü daha önceki ozanlara oranla pek başarılı değildir. Ancak ağıtta en başarılı ozandır. *Yedi Askı* arasına giren şiirinde en başarılı dizelerin şarapla, sevgiliyle, bir de betimlemelerle ilgili bölümler olduğu görülür. Lebid yiğitlikten çok bir eğlence ozanıdır, eğlendiği gibi eğlendirmeyi de bilen bir ozan.

Evler, otağlar yok olmuş Mina'da
Gavl, Ricam birer yıkıntı şimdi,
Azmış Reyyan suları yıkmış yataklarını,(98)
Taşa kazılı yazılar gibi kalmış izleri,
Nice yıllar geçmiş oradan insanlar göçeli
Haram, helal aylarıyla izler üzerinden,(99)
Ne yağmurlar yağmış oraya gürleyen bulutlardan,
Baharda, hızlı yağan, yavaş yağan yağmurlar,
Geceleyin, sabahleyin karşılıklı gürleyen,
Akşam bulutlarından inen yağmurlar..
Yabancircirleri büyümüş dere kıyılarında,
Geyikler yavrulamış, devekuşları kuluçkada.
Emzirir iri gözlü yabaninekleri buzağıları,
Geniş otlaklarda dolaşır büyümüş buzağılar.
Seller çıkarmış açığa sevgilinin izlerini
Kalemlerle yazılmış silik yazılar gibi
Bir kadının kollarındaki döğmeleri
Yeniden işleyip düzenleyişince.
Durdum, o izlere sordum sevgiliyi,
Bilmem ses verir mi dilsiz taşlar.
Bomboş bu yer, bırakıp gitmişler
Burayı bir sabah, arklar, darı çalıları kaldı,
Dokundu sana göç günü gıcırdayan mahfeler,
Geyik yuvası pamuk mahfelerde sevgililer,
Kumaşla, örtülerle kaplanmış bütün
Mahfeler, bir de direkleri.

Bölük bölüktü göçenler develer üzerinde
Tudeh'in yabaninekleri, Vecre'nin ak geyikleri
Sanki, hızlanan develer ılgıma gömüldüler,
Bişe'deki ılgımlara, parlayan tepelere benzediler.
Ne düşünür durursun Nevar'ı(100)
Senden uzak şimdi, yok onunla buluşmanın yolu
Mürre ailesinden o, Feyd'e gitmiştir,(101)
Hicazlılarla komşu, sen nerde o nerde.
İki dağın yamaçlarında, ya Muhaccer'de
Ya da Ferde yakınında Ruham denen yerde.(102)
Yemen yönüne giderse ya Sevaik'te,
Ya Vihafülkahr'da, ya da Tılham'da konar.(103)
Unut artık onu bulamazsın bir daha,
Yeğdir sende gönlü olmayandan geçmek.
İyi davran sana güzel davranana,
Bırakman gerekirse sevgilini, bin beli
Bükülmüş, hörgücü incelmiş devene
Uzaklaş ondan, göster kendini.
Bir deri bir kemik kalsa da deven
Kesilse yürümekten, sürmek isteyince sen
Güney yellerinin sürüklediği yağmursuz,
Kızıl bir bulut gibi yürür kolayca,
Kıskanç bir yabaneşeğinin dişisini
Isıra ısıra dağ bayır sürüşü gibi,
Gebe, karnı çizgili, yabaneşeği
Süt dolu memeler, dolaştırır durur onu
Erkeği Selebut yarlarında, yamaçlarında(104)
Avcılardan korur, gözetir.
Yeşile çıkarlar gelince bahar,
Otlar suludur, susamaz yaylımda onlar.
İşini sağlama bağlamış iki yabaneşeği
Çalışan ulaşır ereğe demek.
Solmuş, dökülmüş dikenli kediotları,
Sıcak günler başlamış, gelmiş yaz
Tozu dumana katar koşar yabaneşekleri
Ocaktan çıkan dumanlar gibi tozlar,
Güney yelleriyle tutuşan dikenlerden
Yükselen dumanlar gibi...

Giderken suya katmış erkek önüne dişiyi
Böyledir korkulu yerlerde onların alıştığı,
Yürüdüler suya, silip süpürdüler
Pınarın çevresindeki otları, sazları,
Rüzgârda eğilen, kırılan, kimi dik duran
Sazlar vardı bu kaynağın yöresinde...
Bu yabaneşeğine mi benzer devem hızda
Yiten yavrusunu arayan yabanineğine mi?
Yavruyu kaptıran inek sürer yerlere
Basık burnunu böğürür, dört döner otlağı...
Arar böğüre böğüre yavrusunu, sarıya çalan,
Canavarlarca parçalanan, beyaz yavrusunu.
Yırtıcılar kapmış yabanineğinin buzağısını
Şaşmaz amacından ölümün okları...
İri taneli bir yağmur başladı böğürürken
İnek, suya kandı bütün kumlu yaylım...
Yıldızsız gece bulutundan düşer yağmur
Sırtındaki renk renk çizgiye boyunca.
Açıkta tek bir ağaç, ona sığındı yabanineği,
Dalları yüksek, koruyamadı kumdan, tozdan onu.
Pırıl pırıldır gece bu yabanineği
Öteye beriye dağılmış inciler gibi.
Işımış ortalık, dağılmış karanlık, inek de
Çıkmış sığındığı yerden kaya kaya,
Çılgınca dolaşmış durmuş
Suaid'te yedi gün yedi gece..
Pörsümüş süt dolu memesi sıkıntıdan,
Emzirmekten, sütten kesmekten değil.
Ürktü duyunca, gizliden, insan seslerini,
İnsan görmedi, yıkım getiren de insandı ona,
Korkmaya başladı önünden ardından,
Nerden geldiğini bilmediğinden sesin.
Sarkık kulaklı tazıları salmış üzerine
Avcılar, okla vuramayınca uzaktan.
Taktı tazılara keskin boynuzlarını,
Sehmer'in oklarına benzeyen boynuzlarını.(105)
Öldüğü gündü hayvanın, boynuzlarıyla
Kovamazsa tazıları, bilirdi bunu sanki.

Kana buladı Kesab'ı, çaldı yere
Tepe taklak Süham'ı da, bu devemle(106)
Kuşlukta, pırıl pırıl ılgımla
Işıl ışıl bir giysiye büründüğünde
Tepeler, görürüm işimi ben de,
Gideririm bütün eksiklerimi..
Bilmez mi sevgilim Nevâr, sevgi bağını
Bağlamak da, çözmek de benim elimde.
Bırakırın sevmeyince güç değil,
Yeter ki sonunda ölüm olmasın.
Evet bilmezsin ılık güzel gecelerde ben
Şarap içip eğlenmişim gönlümce.
O pırıl pırıl gecelerde nicelerle çekmişim,
Meyhane kapamış, şarapları tüketmişim.
Tadılmış eski şaraplar satın almışım
Kara tulumlarda, küplerde duran.
Bir kızın çaldığı udu dinlemiş
Şarap içmiş eğlenmişim, nice sabahlar.
Horozdan önce kalktığım olmuş
Eller uyurken başlamışım şaraba,
Deve kestim dağıttım yoksullara, ısındılar
Kuzey yellerinin doludizgin sabahlarında.
Önde giden kısrağımla korurum oymağımı
Kuşağım olur üstünden inince yuları.
Toz dumandı çıktığım tepe; düşman dağlarının,
Bayraklarının yakınındaydı bu uçan tozlar.
Güneş el verip geceye başlarken karanlık
İndim düze gizlemeye korkulu sınırları,
Kısrağım hurma liflerinden yıldırıcı
Bir çövmen gibi boynunu kaldırmış.
Devekuşu koşar gibi, hızla sürdüm onu,
Kızışmış, iyice yeğniklemiş kemikleri.
Oynadı yerinden kaydı eyeri, ter boşaldı
Boşaldı göğsünden, köpükten, terden ıslanmış kulağı.
Koşarken, yuları atarcasına kaldırır başını,
Süzülür suya giden bağırtlak gibi.
Tanışmamış nicelerin toplandığı
Bağış beklenen, yerilmekten korkulan,

Birbirini kıskanan kalın enselilerin;
Bediy cinleri gibi boğuşan kimselerin
Çürüttüm savlarını, vurdum yüzlerine,
En soyluları bile sus pus oldu karşımda.
Kumarlık nice develerimi benzeşik oklarla
Kur'a çekmiş sunmuşum arkadaşlarıma..
Çağırdım dostları, kessin yesinler, kısır
Yavrulu develerimi, dağıtsınlar komşulara...
Konuklar, konar-göçerler
Verimli Tebale'ye varmış yerleşmişler.(107)
Yolda kalmış develer gibi sığınır çadırıma
Öksüzler, dullar, mezar devesi gibi giysileri.
Karşılıklı yeller eserken koşar öksüzler
Göle koşar gibi et dolu çanaklara..
Biz her kurultaya büyük iş gören,
Sözü geçen, üstün birini gönderenleriz.
Oymağa hakkını veren, ganimetleri bölüştüren,
Gününde direnen, kızan da bizdendir.
Erdem diye bunları yapan, yardım eden,
İyiyle iyi, uysalla uysal olan da bizdendir.
Biziz erdem yolunu atalarının açtığı oymak,
Bir yolu, bir önderi vardır bu oymağın...
Onlarda bulunur yiğitlik günü gelince
Tolgalar, parlayan kargılar, zırhlar.
Pas tutmaz namusları, bozulmaz,
Havada değil akılları,
Yetin Tanrı'nın verdiğiyle, tok göz ol,
Odur bize iyi kötü huyu veren,
Bilir bütün yapılanları Tanrı,
En iyilerini bize bağışlamış o,
Yüce bir ev kurmuş bize göğe yükselen,
Gencimiz, yaşlımız ulaşmıştır o yüceliğe,
Oymağın işlerini görenler, savunanlar,
Savaşanlar, yargı verenler, bu yücelerdir...
İlkbaharıdır onlar komşuların, bir de
Evlenme süresi uzayan yoksul dul kadınların.(108)
Kıskanmak yok onlarda, tutarlar birbirini,
Ayıramaz, kınayamaz onları kimse...

AÇIKLAMALAR

(1) Sıktıllıva, Dahul, Havmel, Tudıh, Mikrat belli yer adlarıdır. Ozanın bulunduğu oymak bu bölgelerde yaşar, konar göçerdi.

(2) Mesel, bir dağdır, Hicaz yakınlarında. Konar göçer oymakların yaşadıkları yörelerden biridir.

(3) Ümmülveyris, Ümmürrebab, ozanın iki sevgilisi. Onlarla buluşup sevişmiş, deve kesip yemiş.

(4) Dareti Cülcül, ozanın sevgilisi Uneyze Fatıma ile arkadaşlarının gizlice soyunup yıkandıkları bir gölün bulunduğu yer. Ozan gizlice gölün yanına sokulmuş, kızların giysilerini almış. Birer birer sudan çıkıp, onları, çıplak olarak gördükten sonra giysilerini vermiş. Devesini kesip birlikte yemişler.

(5) Uneyze Fatıma, ozanın sevgilisi olan kız.

(6) Vecre ceylanı, Vecre denen bir yerde yaşayan güzel ceylan.

(7) Misk tanecikleri, Arap kadınları yatarken yorganlarının üzerine misk taneleri serperlerdi. Bu onlara tatlı bir uyku getirirmiş.

(8) İshil, Arabistan'da yetişen düzgün dallı bir ağaç. Zaybi de bir tepenin adıdır.

(9) Micvel, orta yaşlı kadınların giydikleri bir giysi.

(10) Dir, küçük kız çocuklarının giydikleri özel bir giysi. Ozan burada sevgilisinin sevişme çağında, olgunluk döneminde olduğunu belirtiyor.

(11) Ayr, geniş toprakları olan bir Arap.

(12) Devar, Araplar'ın taptıkları putlardan biri. Belli günlerde çevresinde dolanılır, sungular, adaklar sunulur ona.

(13) Daric, Uzeyb, Katan, Sıttar, Yezbül birer yerin, yörenin adıdır.

(14) Kuteyfe, bir yer adı.

(15) Kanan, Teyma birer yer adı.

(16) Sebir, bir dağ.

(17) Müceymir, Gabiyt birer yer adı.

(18) Sehmed bir yer adı, Havle ise ozanın sevgililerinden biri.

(19) Hail, Dumey birer yer adı. Ozanın sevgilisinin oturduğu yöre.

(20) Adevlâ, Bin Yamin gemi yapan iki Arap.

(21) Mufayıl, kumar oyununda, kum yığınını ortasından ikiye ayıran kimse. Kumara konan nesnenin hangi yanda olduğunu bilen kazanırdı.

(22) Arap kadınları, güzel görünsün diye, dişetlerine dövme yaparlardı.

(23) Devenin sırtında bir terki bulunur, içinde deveye binen ikinci kişi oturur. Bu terki devenin hörgücünün arkasında, kuyruğuna yakın yere asılır.

(24) Romalı dediği, eski Anadolu taş ustalarıdır, çoktanrıcı dönemde bir işe başlanırken önce andiçilir, adaklar sunulurdu. Anadolu'ya da o dönemde "Roma ülkesi" anlamında "Diyar-ı Rum" denirdi.

(25) Buzi, Dicle'de yüzdürülen özel bir kayık.

(26) Uşer, Hırva birer ağaç adıdır Bu ağaçlar yalnız Arabistan'da yetişir.

(27) Baykuş, eski Araplar'da, öcü alınamayan kimsenin ruhudur. Öcü alınınca-ya değin yakınlarının başları üzerinde uçar dururmuş. Öç alınınca ölünün ruhu mutlu olurmuş

(28) Ubeydoğlu Kart, ozanın oymağına düşman oymaktan bir savaşçı yiğit.

(29) Mabed, ozanın yakınlarından biri. Develeri yitince, ozan, bu develerin ne olduğunu amcaoğlu Malik'ten sormuş. O da kızmış, kendini hırsız yerine konmuş biri saydı diye, alınmış.

(30) Zargat, bir dağ.

(31) Ozanın yakınlarından iki kişi. Tarafe, bu amcaoğulları gibi çoluk çocuğu olsun istermiş.

(32) Konar göçer Araplar Hind çeliğinden yapılmış özel kılıçlara çok değer verirlerdi.

(33) Araplar'da kesilmiş deveye oklar saplayarak oynanan bir kumar türü. Atılan ok nereye saplanırsa orası oku atanın olurdu.

(34) Esma, ozan Haris'in sevgilisi olan kadın.

(35) Akıyk, Şahsayn, iki tepe. Konar göçerler yollarını bulmak için geceleri ateş yakar, yolculara yol gösterirlerdi.

(36) Hazaza, bir dağ adı.

(37) Gözü bağlı deve. Eskiden Araplar'da ölen bir adamın devesi gözleri bağlanıp mezarının başına dolaba koşulmuş gibi döndürülürdü. Kendi kendine mezarı dönen deve açlıktan, susuzluktan ölür giderdi.

(38) Erâkım, ozanla arası açık bir Arap oymağı.

(39) Amr, ozanın yakınlarından biri.

(40) Milha, Sâkıb iki yer adı, iki tepe.

(41) Bahreyn, Ahsa iki yer adı.

(42) Ozanın savaşıp yendiği bir oymağın beyi de Mürr adını taşırdı.

(43) Maüssemanoğlu Münzir, Hiyre hükümdarlarından biri. Bu adla anılan öteki kişi de Tağlib oymağını buyruğu altına almak için savaşan beydir. Tağlib oymağı (Erâkim) ozanın yakını bir oymaktır.
Araplar'da bir oymağın yönetimini elinde bulundurana "melük" denir. İslam dininin kuruluşundan sonra da bu sözcük, Müslüman ulusların yöneticisi anlamında, uzun süre kullanılmıştır.

(44) Adı geçen iki oymak arasında, Hıyareyn denen yerde yapılan savaş.

(45) Tağliboğulları, ozanın yakınları.

(46) Meysun, ozanın sevdiği tutsak kadınlardan biri. Kocası öldürülünce kadın tutsak edilip Alat denen yerden Avsa denen yere götürülmüş çadırıyla.

(47) Şarikuşşakıyka denen yerde savaşan Yemenli bir yiğit, Kays.

(48) Sehlan, bir dağ adı.

(49) Katam, Hucr birer ordu yöneticisi, bir soydan iki yiğit.

(50) İmriülkays, ünlü Arap ozanı, bu yapıttaki ilk şiiri yazan.

(51) Evsoğulları'ndan Cevn ozanın oymağıyla savaşmış oymak beyi.

(52) Ozanın yakını olan Münzir'i öldüren Gassan emirini öldürüp öcünü aldıklarını söylüyor.

(53) Ümmülyas, ozanın yakınlarından bir Arap beyi.

(54) Zülmecaz adlı yerde, iki oymak arasında, yapılan antlaşma.

(55) Bir işin olması için putlara kc; n adanır. Kimi sözünden dönerek koyun yerine bir geyik avlar, keser, bu da iyi sayılmaz.

(56) İyad oymağının işlediği suç ozanın oymağına yükleniyor, bu yüzden arada gerginlik doğuyordu.

(57) Kays, Cendel, Hadda adlı oymaklar, onların önderleri.

(58) Hanifoğulları adlı oymaktan birinin adam öldürmesi üzerine çıkan kanlı savaş.

(59) Rizahoğulları oymağı, Kuzaalılar da başka bir oymaktır. Bunlar arasında sürekli savaşlar olur, kanlar dökülürdü.

(60) Gallak, oymağın başına geçerek düşmanlarını kılıçtan geçiren önder.

(61) Ender, şarabıyla ünlü bir köy, Şam yakınındadır.

(62) Ümmü Amr, Amr'ın anası.

(63) Balebek, Dımışk (Şam), Kâsiriyn birer il adıdır.

(64) Leylâ, ozanın sevgililerinden biri.

(65) Yemame, bir yörenin adı.

(66) Ebu Hind, Hindoğlu Amr'ın başka bir adı, bir oymak beyi.

(67) Kuzaalılar, bir oymak (bkz. 58).

(68) Rehve, bir dağın adı.

(69) Bekr bin Cuşem, oymağın beyi, savaşı yöneten önder.

(70) Amr bin Hind, Hindoğlu Amr, bir oymak beyi, savaşçı.

(71) Alkame bin Seyf, Tağlib oymağını Irak'a yerleştiren, koruyan bey. Ozan bu oymaktan, bu beyin soyundandır.

(72) Küleyb, oymak beylerinden biri.

(73) Zi Uzata, bir yerin adı. Başkalarına yardım edeyim diye kendi develerine bile iyi bakamadıklarını söylüyor.

(74) Yemen kalkanları, Yemen'de yapılan en sağlam kalkanlar.

(75) Geçim, atlara giydirilen özel bir zırh, çokal.

(76) Able, ozanın sevgilisi.

(77) Civa, Hazn, Samman, Mütesellim birer yer adıdır. Ümmülheysem ise ozanın sevgilisi Able'nin soyadıdır.

(78) Mahrem, ozanın sevgilisi Able'nin annesi.

(79) Uneyzeteyn, Gaylem birer yer adı.

(80) Develer ot olmayınca kuşekmeği tohumu yer, bu kıtlık belirtisidir.

(81) Şeden, bir yer adı, *sütü kesilesi* sözü de kargıştır.

(82) Zil'uşeyre, bir ırmak adı.

(83) Duhrud, bir ırmak adı.

(84) Deylem, bir yer adı.

(85) Muhallim, bir savaşçı, bir oymağın ilerigelenlerinden.

(86) Damdamoğulları, ozanın oymağının düşman saydığı oymak.

(87) Bagıyzoğulları, savaşa katılan oymaklardan biri.

(88) Ümmülevfa, ozanın sevgilisi. Havmanetüdderraç, Mütesellim, birer yer adı.

(89) Alya, Cürsüm, Süban birer yer adı. Kaynoğulları ise bir oymak.

(90) Mahfe, devenin üzerinde kurulan, içinde oturulan küçük oda biçimli çadırlar.

(91) Res, bir derenin adı. Gayzoğlu Mürre, bir önder. Kureyş, Cürhüm ise çoktanrıcı Araplar'ca kutsal sayılan Kâ'be'yi yapan oymaklar.

(92) Menşemin ırtım ezmek, düşmanı öldürmek için andiçme anlamına gelen Arapça bir deyim. Menşem adlı, güzel koku yapan, kadından koku alınıp bir kaba konmuş suyla karıştırılmış, düşmanları öldürmek için andiçmek isteyenler ellerini onun içine batırmışlar.

(93) Maad, çoktanrıcı Araplar'ın yüce putlarından birinin adı.

(94) Zübyan, bir oymak beyi.

(95) Ad oymağı, yaptığı kötülüklerden dolayı başına büyük yıkımlar geldiğine inanılan, Tevrat, İncil, Kuran gibi kitaplarda adı geçen bir oymak.

(96) Husayn bin Damdam, ozanın oymağına düşman olan oymağın önderi (bkz. 84).

(97) İbn Nehik, Veheb, Nevfel, İbnülmühezzem birer bey adıdır, savaşlara girmişler

(98) Mina, Gavl, Ricam birer yer adı. Reyyan bir ırmak adı.

(99) Haram, helal ayları: Araplar'a göre Kâbe'nin yöresinde savaşların yasaklandığı üç aylık süre..

(100) Nevâr, ozanın sevgilisi.

(101) Feyd, bir yer adı.

(102) Muhaccer, Ferde, Ruham birer yer adı (birincisi dağdır).

(103) Savaik, Vihafülkahr, Tılham birer yer adı.

(104) Selebut bir yer adı.

(105) Sehmer, yaptığı oklarla ünlü bir Arap.

(106) Kesab, Süham birer av köpeği adı.

(107) Tebale, verimli, sulak bir bölge.

(108) Eskiden Araplar'da dul kalan kadınlar bir yıl boyunca evlenemezlerdi.

yedi askı

arap şiirinin ilk parlak dönemi

ismet zeki eyuboğlu

Yedi Askı Arap şiirinin İslam dininin doğuşundan yaklaşık yetmiş yıl önce yaratılmış yapıtlardır. İmriülkays, Tarafe, Hâris, Amr, Ahtare, Züheyr ve Lebid adlı ozanların sözlü edebiyat geleneği içinde yarattıkları bu şiirler Arap şiirinin övgü (kaside) türünde ortaya konan ilk parlak örnekleridir. Bu şiirlerde Arabistan yarımadasındaki göçebe yaşamının ayrıntıları, aşk ve savaş temaları, çölün yarattığı güç yaşama koşulları somut bir biçimde dile getirilir. Bu şiirlerin örülüşünde sevgi, yiğitlik ve övünmenin dışında yerginin de önemli bir yer tuttuğu görülür.

İsmet Zeki Eyuboğlu'nun titiz bir çalışma ürünü olan bu çevirisinin bu alandaki büyük bir boşluğu dolduracağına inanıyoruz.

ADAM

adam 253